

Hva saken gjelder

UTGITT AV

De 100 fagorganiserte tillitsmenn
i samarbeid med De 143
mot fullt medlemskap i Fellesmarkedet

Med en utredning av
professor Ragnar Frisch

INNHold

DE FAGORGANISERTE SIER FRA

DET STÅR TIL OSS

HVA SAKEN GJELDER

1. Du må ikke sove	10
2. Saklighet og objektivitet	11
3. Privatøkonomiske gevinster og tap	13
4. Det fundamentale nasjonaløkonomiske tap. Hvorledes vi det gå med jobben min?	14
5. Den økonomiske struktur av Fellesmarkedet	15
6. Myten om «planøkonomi» i Fellesmarkedet. Storfinans- orientert, ikke samfunnsorientert planlegging	17
7. De forskjellige former for samkvem med fellesmarkedslandene	26
8. Det er ikke vanskelig å oppnå kortvarig økonomisk blomstring hvis man vil selge naturherligheter	29
9. Storkonsernernes hensynsløse utnyttning av råstoff- og energikilder i økonomisk forsvarsløse land	31
10. Panikkenkingen i Norge om de nasjonaløkonomiske ulempes ved ikke å vært fullt medlem.	32
11. Nasjonaløkonomisk feilbedømmelse av spesialiseringseffekten	33
12. Nasjonaløkonomisk feilbedømmelse av mulighetene for økonomisk vekst	34
13. Den automatiske bremsemekanisme under Romatraktat-systemet	35
14. Den nåværende stagnasjon og begynnende tilakegang i fellesmarkedslandene	36
15. Fullt medlemskap stiller små land utenfor de virkelig store ekspansjonsmuligheter i verdensøkonomien	37
16. Det taktiske spill om særvilkår for Norge	39
17. Det taktiske spill om de politiske konsekvenser	44
18. Allerede forhandlinger om fullt medlemskap vil binde et lite land til et færlig økonomisk eventyr	51
19. Tapet av sosial velferd	53
20. Tapet av demokratiske verdier	55
21. Tapet av høyere livsverdier	57
22. Den falske internasjonalisme	59
23. Det tyske hegemoni	62
24. Blokkpolitikken setter verdensfreden i fare	64

STIKKORDREGISTER

Tallene angir sidenummer

- Åkureyr** 55
Andenæs Johs. 49
Anderson, Giske 24
Arbeidsplasser, «skapet» 29
Asdahl 35
Assosiering 27
Assosieringstolk 45
Aubert, Vilholm 63
Barra — Brown 14
Betingelser 10
Beyer, Edvard 56
Bingen, Haakon 28
Bjerve, Petter Jakob 26
Blendverk 36
Blokkpolitikk 64
Bojer, Hilde 22
Bomben i Bryssel 43, 51
Bondevik 48
Borten 47
Bremsemekanisme 35
Brentano, H. von 63
Braadland 47
Bøe, Gunnar 33
Carlson, Otto 22
Copernicus 61
Demokratiske verdier 55
Direkte kontroll 23
Direkte virkninger 13
Distriktsutbygging 17
Dokumentasjon 12
Dovregubbe 10
Eierkapitalt 30
Ekspansjon 37
Eksporbedrift 13
Ensidig materiale 12
Erhard 22
Erroll 14
Etableringsrett, fri 15, 17, 39
Filologi 59
Findus 31, 32
Fiske 17
Forhandlingsresultat 10
Forsikringer 11
Forskjellsbehandling 30
Forvanske 11
Forward Britain 14, 56
Fredsproblem 63, 64
Fundamentale særvilkår 42
Gaitskeil, Hugh 14, 23, 35, 51
Gandhi, Mahatma 12, 57
Garbo 42
Grindem, Bjarne 24
Grunnloven 49
Gudbrand i Lia 29, 52
Gundersen,
     handelsminister 30, 47
Halstein, Walther 17
Handelsavtale 27
Handeissamkvemsfolk 46
Harrod, Sir Roy 56
Hjemmemarked 13
Hønsvald 32
Høyere livsverdier 57
Håndverkere 17
Import 13
Indirekte virkninger 13, 14
Inflasjon 37
Innbydelse til Stortinget 50
Internasjonalisme, falsk 59
Jahn, Gunnar 56
Jordbruk 17
Kamouflert propaganda 12
Kepler 61
Koloniland 37, 59
Konkurranselov 15, 16, 17
Konsesjonslovene 30
Krupp, Alfred 36
Kulturverdi 59, 61
Lange, Halvard 11, 47, 49
Lang sikt 15
Laurens, Anne 23
Lureste argument 19
Lyng, John 50
Lyng, Otto 47
Løberg 22
Lånekapital 30
Mandel 22
Mansholt, Sicco 22
Manøvreringsmulighet
     14, 34
Maudling 14
Mboya 37
McDougall, Donald 14
Medlemssøknad 10
Moe, Finn 47
Moser, Alfred 51
Multilateral 56
Målsettingen 17, 18
Nasjonaløkonomiske 14
Nehru 37
Newton 61
Nigeria 38
Nkrumah 37
Norsk avgjørelse 41
Nære tingene 15
Næringsdrivende 17
Objektivitet 11
Olsen, Knut T. 38
Overtalelse 24
Panikktenkning 32
Pickles, William 14
Planøkonomi 17
Politiske konsekvenser 44
Politisk union 10
Privatøkonomiske 13
«Program» 22
Propaganda 12
Psykose 25
Ptolemaios 61
Rivertz, Johannes 12
Robinson, Joan 14, 56
Romatraktat 15
Rueff, Jacques 23
Røiseland, Bent 41, 50
Saklighet 11
Samkvem, former for 26
Scitovsky, Tibor 33
Sosial velferd 53
Sove 10
Spesialiseringseffekt 33
Spillerom lite 25
Stopp tyven 12
Storbritannia 11, 20
Storfinansorientert 25
Storkonsernene 31
Stagnasjon 36
Strukturen i økonomien
     17, 18
Subsidier 16, 20
Suverenitet 62
Svensk planlegging 24
Sympatierklæringer for
     den jevne mann 20
Særvilkår 10, 39
Themaar, Verloren van 16
Tinbergen, Jan 22, 33
Tollbelastning 32
Tollbeskyttelse 13
Tysk hegemoni 62
Underutviklede land 37, 59
Union, politisk 10
Uopplyste pengeveide 15
Uri, Pierre 23
Utviklingsland, hjelp til 60
Varige særvilkår 42
Vekst, økonomisk 34
Verdoorn, P. J. 33
Vesteuropagubben 10, 59
Vestfold 30
Virkelig fare 10
Virkemidlene 17, 19
Wikborg, Erling 62
Wolff, de 24
Zollverein 63
Økonomisk nedgang 15
Økonomisk struktur 15
Økonomisk vekst 34

De fagorganiserte sier fra

Den 24. november 1962 ble følgende opprop offentliggjort av 100 fagorganiserte tillitsmenn i Oslo og Akershus-området:

«Undertegnede faglige tillitsmenn i Oslo og Akershus vil gi sin fulle støtte til «De 143»s innbydelse til en nasjonalkonferanse mot fullt medlemskap i Fellestmarkedet.

Vi er overbevist om at den videre utvikling av vårt lands sosiale, kulturelle, økonomiske og nasjonale interesser får best grobunn ved at Norge står i et fritt forhold til alle land og markeder.

Bare ved et verdensomspennende samarbeid kan det ytes konstruktive bidrag til de underutviklede land og verdensfredens sak.»

DISSE 100 FAGORGANISERTE TILLITSMENN VAR:

Osvald Amundsen, viseformann i Oslo komm. sykehusbetj.for. Augmund Amundsen, klubbform. Brødrene Fjeller. Claus Andersen, klubbform. Barnengens fabr., Lysaker. Finn Andersen, viseform. avd 1, Norsk Jern & Metall. Arne Andersgaard, sekr. Norsk Bygn. ind.arb.forb. Sverre Andersen, klubbform. v/A. H. Andersen & Co. Torbjørn Andersen, klubbform. v/ Gustav Thrane Steen. Johs. W. Andresen, viseform. Oslo Stein, Jord og Sementarb.forb. Gunnar Andreassen, klubbform. v/ Jøtul.

Arne Bakke, klubform. Homansbyens Sporveisverksted. Aasmund Beckholt, form. i Gassverksarb. Forening. Thorleif Becklund, klubbform. A/S DE-NO-FA og Lilleborg fabr. Ivar Bergesen, klubbform. Gullhaug Kjemiske fabr., avd. Lillestrøm. John Berg, klubbform. A/S Møglestue. Thorbjørn Berntsen, klubbform. Akers Verft. Hans Borgen, form. Bærum Stein, Jord og Sementarb.f. Reidar Braathen, form. i Heisemontørenes fagforening. Bjørn Brun, klubbform. Atlantic Diesel. Alf Brønnum, form. Oslo Sporveisbetj. Forening. Gunnar Bråten, klubbform. Eide & Hauge.

Rolf Dahl, klubbform. v/ Krogseth & Co.* John Denné, form. i Oslo Sporveisarb. Forening.

Hans Fransrud, form. i Parkvesenets arb.forening.*

* Rolf Dahl er sluttet ved bedriften. Hans Fransrud er avgått ved døden. Istedenfor disse er gått inn Bjørn Johansen, klubbform. Emil Moestue A/S og Jan Søvre, klubbform. Granfoss Bruk A/S.

Arne Engebretsen, form. i Oslo Skolefunksjonærers Forening. Harry T. Eriksen, klubbform. Aanonsens fabrikker.

Arne Fallet, klubbform. Fjellhamar Brüg A/S. Jan Fladseth, klubbform. Siemens Norge A/S, Prod.avd.

Gunnar Gulbrandsen, form. i Eidsvoll Bygningsarb.for.

Sverre Hagen, klubbform. Sandvika Veveri. Helge Hagen, klubbform. Sunde & Co. (NNN). Leif Hammerstad, form. i Stedsstyre Bærum. Norsk Kommuneforbund. Bjørn Hansen, klubbform. Fortuna Mek. Heiseavd. Ernst Hansen, klubbform. Nylands Verksted. Marinius Hansen, klubbform. Rosings Bro og Gjerdefabr. Richwald Hansen, viseform. i Elektrisitetetsverktøys Arbeiderforening, Oslo. Odd B. Hansen, klubbform. Kværner Brug. Adelsten Haugen, form. i Murernes Union. Arne Hontvedt, form. i Oslo Bryggearbeideres Forening. Arne Høilund, klubbform. Tune mek. Verksted.

Age Ingebretsen, form. i avd. 419 av NNN, Lillestrøm.

Charles Jensen, form. i Rørleggernes Fagforening. Trygve Jensen, forbundsstyremedlem i Norsk Bygn.ind.arb.forbund. Ragnar Kalheim, forbundsstyremedl. i Norsk Jern & Met.-ind.arb.forbund. Leif Dalager Karlsen, klubbform. Oslo Kommunale Rørleggerverksted. Otto Karstensen, forbundsstyremedl. i Norsk Bygn.ind.arb.forb. Karl Kjønningesen, klubbform. Brødrene Lie. Werner Kinn, form. i Glassmestersvennenes Forening. Håkon Scott Kristiansen, form. i Oslo Havnevesens Kranbetj. Forening. Kjell Kristiansen, klubbform. C. M. Mathiesen & Co. Arvid Kokaas, klubbform. Standard Telefon & Kabelfabrik. Gunnar Kokaas, form. i Oslo Maskinsetterklubb. Finn Kollerud, form. i Oslo Kjemigraf-forening.

Arne Larsen, klubbform. Brødrene Onsrud Blikkenslageri. Finn Aage Larsen, klubbform. EGA. Johan M. Larsen, form. i Strømmen Støperiarb.for. Ragnar Larsen, klubbform. Thv. Mostue, Kampen. Eilert Lorentsen, medlem av forbundsstyret Norsk Bygn.ind.arb.forbund. Kåre Lehre, klubbform. v/ Vålerengens Sporveisverksted. Rolf Lindh, klubbform. Petlitz Boktrykkeri. Arve Liverud, formann Bærum Komm. Arbeiderforening.

Harry Marthinsen, klubbform. Kampens mek. Verksted. Harald Mikalsen, klubbform. Oslo Sporveisbusser. Birger Midtskogen, klubbform. Bærum Rørleggerbedrift. Erland Mikkelsen, klubbform. NEBB. Odd Moen, klubbform. Harald Møller, Skøyen, Anton Myhre, klubbform. Møller & Larsen.

Per Nesbakken, klubbform. Oslo Sporveier, Vålerengen Personalstasjon. Rolf Nettum, formann i Flyarbeidernes forening. Karl Nilsen, klubbform. Norsk Gjerde og Metalldukfabr. Jens Henry Nyhagen, klubbform. ved Per Platou.

Frank Olsen, varamann til forbundsstyret i Norsk Bygn.ind.arb.forbund. Sigurd Olsen, klubbform. Olsen & Borge mek. Verksted.

Rolf Pedersen, form. i Fellesklubben Aktietrykkeriet. Wilhelm Pilles, klubbform. Mustad & Søn, Kampen.

Orla Rasmussen, viseform. Blikkenslagernes forening. Emil Reiersen, viseform. i Norsk Bygn.ind.arb.forbund.

Elling Sannerud, medl. av forbundsstyret i Norsk Typografforbund. Johan Sandvig, klubbform. p.gruppen Oslo Sporveier. Reidar Strand, viseform. Asker Bygn.arb.forening. John Schou, klubbform. NKL's Personalklubb. Bjarne Schou, klubbform. Foss Jernstøperi. Reidar Skjærven, klubbform. Emaljeverket. Kjell Skaaning, klubbform. Ing. Søhr. Ragnar Solli, klubbform. F.E. Dahl. Kåre Sortnes, klubbform. Strømmen Verksted. Per Stenseth, klubbform. Eureka Mek. Verksted. Gulbrand Svindahl, klubbform. v/ Tannhjulfabrikken. Bjørn Sørum, klubbform. A/S Rørlegger. Halvor Sørum, form. i Malersvennenes forening.

Per Thomassen, klubbform. Elektrisk Bureau. Arne Tollnes, form. i Strømmen Byg.arb.forening. Ivar Torkildsen, klubbform. Luma fabrikk. Bjarne Tollefsen, klubbform. Kristiansen & Støkket og form. Ungdomsgruppa i Rørleggernes fagforening.

Arne Volla, klubbform. S. H. Lund.

Per Wilhelmsen, klubbform. Dagbladets trykkeriklubb. Olav Westby, form. i Oslo Komm. Vognmannsforening. Borghild Wiig, form. i Oslo Byggrenjöringskvinnens forening. Sigurd Wien, klubbform. Majorstua stasjon.

Eugen Aaskou, form. i Nannestad Bygn.arb.forening. Olav Åmli, klubbform. v/Hallén Skofabrikk, Manglerud.

Det står til oss

På møte i 100-gruppen av fagorganiserte tillitsmenn den 27. november ble undertegnede faglige tillitsmenn valgt til — i samarbeid med De 143 — å føre dette arbeid videre.

I sin uttalelse til Utenriksdepartementet den 24. november 1961 uttaler LO i sin konklusjon:

«Når det gjelder vurderingen av hvilket forhandlingsopplegg som bør velges, er det meget som tyder på at Utvalget for saker vedrørende Frihandelsforbundet og Nordisk økonomisk samarbeid har rett i at det beste utgangspunkt for Norge vil være at det søkes om fullt medlemskap og at det på samme tid settes fram anmodning om de særbestemmelser det er behov for. Sannsynligvis vil dette gi de største muligheter for å sikre både de eksportinteresser vi har og de særbestemmelser vi har behov for.

Det er imidlertid Regjeringen og Stortinget som har de beste informasjoner som grunnlag for en vurdering av forhandlings-situasjonen og som må ta standpunkt til hvilket forhandlingsopp-

legg Norge skal velge. I alle tilfelle må Norge oppta forhandlinger med Det europeiske økonomiske fellesskap for å få betingelsene for en eventuell norsk tilslutning klarlagt. Hvilket alternativ Norge endelig skal velge kan først avgjøres etter at det er forhandlet og betingelsene er kjent.»

LO peker i sin uttalelse også på at fagbevegelsen i de europeiske land i fellesskap har drøftet visse retningslinjer for hvilke hensyn de mener særlig bør bli ivaretatt under forhandlingene og at LO i et brev til Regjeringen vil gjøre kjent de spesielle norske problemer som LO mener det bør tas hensyn til under forhandlingene.

Ved Stortingets vedtak av 28. april i år ble det vedtatt at det skulle søkes om forhandlinger om de særvilkår Norge kan oppnå på grunnlag av fullt medlemskap.

Som kjent har Regjeringen nå innledet forhandlinger med EEC.

Du mener kanskje at nå kan vi slå oss til ro og vente på resultatet av disse forhandlingene?

Så enkelt er det dessverre ikke. Du må være forberedt på at forhandlingsresultatet ikke blir så gunstig som forespeilet oss. Og det er ikke så enkelt at vi da bare kan si nei takk. Våre forhandlere — Regjeringen — kan ikke uten videre komme og si til EEC-folkene at dette er noe helt annet enn vi trodde. De forhandlinger vi nå er hvirvlet inn i, skjer på det *storpolitiske plan* og for åpen scene med hele verden som tilskuere. Vår regjering kan ikke slippe fra det ved å si at vi kom i skade for å gå inn gjennom en feil dør, og så rygge ut igjen.

Det er imidlertid ikke bare dette som gjør en søknad om fullt medlemskap så farlig. Etter de erklæringer som våre forhandlere i Norges navn har avgitt overfor de høye herrer i Bryssel, synes de å være helt oppsatt på for enhver pris å få Norge inn som medlem i Rom-unionen og *uten forbehold*. Ja, våre forhandlere har endog erklært at Norge uforbeholdent vil gå opp i en *politisk union* med Fellesmarkeds-landene. Det har de sagt uten å ta noe som helst forbehold om hvilke former denne politiske forening måtte få.

Dersom du tror at du trygt kan sitte med hendene i fanget og vente på forhandlingsresultatet og folkeavstemningen, da narrer du deg selv. Skal vi kunne holde våre forhandlere innen de rammer de selv har forsikret oss, må vi gjøre det klart for disse menn at denne saken angår oss og at vi følger med i det som skjer.

Du har sikkert spurt deg selv mange ganger allerede, hva er det ved denne saken som først og fremst angår meg. I sin innbydelse til Nasjonalkonferansen i januar 1963 sier De 143 at medlemskap i Fellesmarkedet betyr:

«Norge vil bli trukket inn i en politisk union, behersket av vest-europeiske stormakter med en innen- og utenrikspolitisk tradisjon som er oss fremmed, spenningen i verden vil øke.

Utenlandsk storkapital vil få frie hender til å slå under seg norske bedrifter, jord, skog, fiskefelter og andre naturherligheter.

Vår næringspolitikk, sysselsetting og sosialpolitikk vil i stor utstrekning bli bestemt av organer utenfor Norge.

Vi vil aldri kunne trekke oss ut av Fellesmarkedet, fordi Roma-traktaten er uoppsigelig.»

Vi mener dette gir et korrekt bilde av hva det fulle medlemskap innebærer. Dette burde være nok til at alle nordmenn sa et klart nei til medlemskap.

Som fagorganiserte arbeidere vil vi gjerne understreke et par ting ytterligere.

Statistikken over industriarbeidernes lønninger i de vest-europeiske land viser at Norge ligger som en god nummer 2, etter Sverige. Også ellers har vi kommet langt. Vår Hovedavtale sikrer oss rettigheter som arbeiderne i EEC-landene ikke har og neppe heller vil oppnå på lenge.

Men selv om vi ligger bra an, er det fremdeles mange, mange store oppgaver som venter på sin løsning.

I mange år har vi kjempet for å få reell innflytelse i ledelsen av bedriftene. Vi er glad for at arbeiderbevegelsen nå har tatt opp dette sentrale spørsmål til debatt. Vi tror det skulle være gode muligheter for å kunne løse denne saken om ikke altfor lenge. Nødvendigheten av at alle drar sammen — fra den øverste ledelse til mannen bak dreibenken — blir innsett av mange bedriftsledere.

Blir vi medlemmer av Fellesmarkedet, må vårt næringsliv tilpasses forholdene i landene på kontinentet. Den utenlandske storkapital vil kunne få bestemte innflytelse over våre viktigste bedrifter, direkte og indirekte. Det er ikke sikkert de daglige bedriftsledere blir så greie lenger da. Vi vil kanskje trenge alle våre krefter til å bevare det vi allerede har vunnet. Det vil neppe bli lett å gjøre noe framstøt for reell medbestemmelsesrett for de ansatte.

Vi håper LO legger fram for Regjeringen og offentliggjør de retningslinjer for den faglige politikk som LO nevner i sin uttalelse, og at disse retningslinjer vil inneholde bestemte krav om at vi her i Norge fritt må kunne gjennomføre medbestemmelsesretten.

Tilhengerne av medlemskap hevdet tidligere meget sterkt at vi måtte innenfor ellers risikerte vi arbeidsledighet og at våre muligheter for fortsatt økonomisk vekst ville forringes sterkt. Denne propaganda er blitt grundig tilbakevist og vi hører lite om dette

nå, i hvert fall i den offentlige debatt. Utviklingen har selv vist hvor falsk denne argumentering var. Vi må komme «på bussen» straks, het det for over ett år siden, ellers vil all framgang bli bremset i vårt land.

Nå er mer enn ett år gått. Vi er ennå ikke kommet oss på denne bussen, men likevel lever vi og lever bra. Ja, produksjonen stiger raskere her i Norge enn i det tyske vidunderrike.

Riktignok har enkelte bedrifter innen vår eksportindustri vanskeligheter akkurat nå. Men det er en følge av at framgangen til dels er stoppet opp i Fellesmarkedslandene. På grunn av dette er det ikke lenger så lett å selge våre varer på de store markeder ute. Men dette er jo helt andre perspektiver enn de paradisiske forhold med stigende lønninger, lave priser og en sann overflod på alle goder som vi er blitt forespeilet av medlemskapstilhengerne.

Daværende statsråd Gunnar Bøe, som dissenterte og gikk ut av Regjeringen på Fellesmarked-saken, sier i sin særuttalelse at den økonomiske utvikling vårt land kan se fram imot, først og fremst vil være avhengig av vår egen evne til å nytte ut vårt lands muligheter.

Vi er et lite folk. Landet er karrig. Men det er vår egen innsats og måten vi stiller oss på som kommer til å bestemme hvordan nordmennene skal leve og bo i framtidens Norge.

Holder vi oss unna det fulle medlemskap, vil vi fortsatt kunne være herrer i eget hus. Retten til som folk selv å bestemme er det mest dyrebare vår slekt har fått i arv.

Sterke krefter utenfor som innenfor vårt land vil lede oss inn i noe som i virkeligheten vil gjøre oss til husmenn under de store og mektige nede på Kontinentet.

Medlemskapstilhengerne arbeider iherdig. Storparten av vår presse, ledelsen av de fleste større organisasjoner og mange bedriftsledere pumper ideligen ut forsikringer om hvor gildt alt skal bli bare vi kommer innenfor og hvor elendig vi vil bli stilt, dersom vi ikke fullt og helt går inn i dette Fellesskapet.

Dette er falsk propaganda. La din egen sunne fornuft råde og glem aldri at hittil — og slik vil det alltid måtte bli — har det vært din og min og alle andre nordmenns arbeid som har ført oss framover. Fullt medlemskap i Fellesmarkedet kan ikke endre dette grunnleggende forhold.

Vi må dessverre regne med at det fortsatt og like til folkeavstemningsdagen vil bli ført til torgs nye uholdbare argumenter for å lokke og skremme oss med i Fellesmarkedet. Vi må derfor hver og en av oss være på vakt og ikke tape de vesentlige ting av syne.

I dette lille heftet har vi fått professor Ragnar Frisch til å gi en framstilling av hva denne saken gjelder.

Vi ber deg, les dette heftet. Vi venter ikke at du skal være enig i alle synspunkter med en gang. Tenk over tingene, diskuter dem med dine arbeidskamerater og du vil bli klar over hva saken i bunn og grunn gjelder.

15-mannskomiteen

Styret for de 100 fagorganiserte tillitsmenn
Finn Andersen, viseformann avd. 1, Norsk Jern- og Metallarb.forb.
Johan W. Andersen, v.form. Oslo Sten-, Jørd- og Sementarb.for.

Aasmund Beckholt, formann i Gassverksarbeidernes forening.

Thorbjørn Berntzen, klubbformann Akers Verft.

Ernst Hansen, klubbformann Nyland.

Charles Jensen, formann i Rørleggernes fagforening.

Ragnar Kalheim, forbundstyremedl. i Norsk Jern- og Metallarb.f.

Arvid Kokaas, klubbformann Standard Telefon- og Kabelfabrikk

Finn Kollerud, formann i Oslo Kjemigrafforening.

Harry Martinsen, klubbformann Kampen mek. Verksted.

Erland Mikkelsen, klubbformann NEBB.

Per Thomassen, klubbformann Elektrisk Bureau.

Ivar Torkildsen, klubbformann LUMA fabrikk.

Otto Karstensen, forbundstyremedl. i NBIAF.

Per Wilhelmsen, klubbformann i Dagbladets trykkeriklubb.

Komiteens adresse:

Aksjonen mot medlemskap i Fellesmarkedet — De 143,

Ekspedisjonskontor Wilsesgt. 1, I, Oslo. Tlf.: 42.61.35.

Postboks 7098 H — Oslo. Postgirokonto 8593

Dette heftet selges gjennom kioskene og bokhandlerne

PRIS KR. 1.—

Kan også bestilles direkte fra ovenstående adresse.

*Dette er samme tekst
som i første opplag,
bortsett fra et par
mindre tilføyelser.*

Hva saken gjelder

Av professor Ragnar Frisch

1. Du må ikke sove.

Den eneste virkelige faren for Norge i dag er at du og jeg skal legge oss til å sove. Og vente på at «noe skal skje».

Det er nemlig noen andre som ikke sover men er i ustanselig virksomhet for ved alle slags midler — synlige og usynlige — å få lirket og jenknet saker og ting slik at Norge, via et økonomisk samarbeid med Vest-Europa, etterhvert kan bli trukket inn i en fullstendig politisk union med front mot store deler av verden. En slags vesteuropagubbe som er mye farligere både for verdensfreden og verdensøkonomien enn den nå avdøde Dovregubben var.

Dette er hva saken gjelder. Det er dette jeg har forsøkt å drøfte i de 25 avsnittene nedenfor.

Et av de lureste argumentene som har vært brukt for å få deg til å legge deg til å sove (slik at de andre kan få arbeide i fred) er at du må vente til du har «fått vite betingelsene». Og med betingelsene mener de resultatet av Norges forhandlinger i Bryssel. Om disse betingelsene er det to ting å si.

For det første vil våre forhandlere i Bryssel litt etter litt komme til å oppgi alt det som opprinnelig var innholdet i våre krav om særvilkår. Disse særvilkårene ble spesifisert i en mengde uttalelser her hjemme. Jfr. avsnitt 16. Våre forhandlere må oppgi disse særvilkårene fordi de vet — og har alltid visst — at disse særvilkårene umulig kan bli oppfylt. Den eneste utveien er derfor at de nå kan få deg til å glemme særvilkårene. Og det vil lykkes desto bedre for dem jo fastere og jo lengre du kan bli bragt til å sove.

For det annet. Selvom alle de økonomiske særvilkårene skulle kunne bli oppfylt, så er det noe annet, noe menneskelig og medmenneskelig, som er ennå mye viktigere. Og dette annet som er det aller viktigste, det kan vi ta standpunkt til straks fordi vi vet alt det vi trenger å vite om dette annet, det er ikke avhengig av noe «forhandlingsresultat».

Derfor må du ikke sove. Du må ustanselig være på vakt for å hindre at *de som aldri sover* får gjennomført sitt forehavende.

Og så en ting til. Det at du ikke må legge deg til å sove, gjelder *selv om Storbritannias medlemskapsforhandlinger skulle bli brutt*.

Vistnok foreligger det fra regjeringshold utvetydige uttalelser om at da vil også Norges medlemskapssøknad bli trukket tilbake. Utenriksminister Halvard Lange sa f.eks. i Stortinget 1. november 1962 (Forhandlinger i Stortinget, s. 358): «Alle, både her hjemme og hos våre forhandlingspartnere, er på det rene med at vår søknad er betinget av at britenes forhandlinger om medlemskap fører fram». Men vi har ingen sikkerhet mot at regjeringen senere vil forsøke å komme unna denne forsikringen på samme måte som den er gått fra andre forsikringer (jfr. sitatene 3F og 3G i avsnitt 17). En vakker dag kan vi derfor få en erklæring fra regjeringen som sier akkurat det motsatte av forsikringen om at vår medlemskaps-søknad er betinget av at britenes medlemskapssøknad fører fram.

Dessuten har vi ingen garanti mot at britenes medlemskapsfor-handlinger vil bli *gjenopptatt* før eller senere selv om de skulle bli brutt nå.

Du må derfor hverken nå eller senere legge deg til å sove.

2. Saklighet og objektivitet.

Det slår nesten aldri feil at jo mer en person snakker om at han er «saklig» og «objektiv» desto mindre er han det i virkeligheten. Den som har for vane å snakke sant finner sjelden noe behov for å si at han gjør det.

Det er tre krav som må stilles til den som vil være saklig. For det første må han ikke med vitende og vilje forvanske kjennsgjerningene. For det annet må han tenke klart og riktig, altså ikke begå logiske feil eller bruke tåketale. Og for det tredje må han ikke bruke økonomisk, organisasjonsmessig eller fysisk makt til å påvirke andres oppfatning.

Derimot kreves det ikke at han skal trekke frem alle momenter som kan belyse det spørsmålet som foreligger. Han har — i all fall innenfor nokså vide grenser — lov til selv å *vurdere* hva han vil trekke fram. (Jfr. anklageren og forsvareren i en straffesak, de kan begge være saklige).

Kravet til objektivitet går et skritt videre. Den som vil være objektiv plikter ikke bare å være saklig, men plikter også å trekke frem *alle* momenter som har betydning for bedømmelsen av en foreliggende sak, (jfr. domstolens oppgave i en straffesak).

Ved relativt *avgrensede* saker vil en enkelt person som er tvers igjennom hederlig, kunne makte å oppfylle, ikke bare saklighetskravene, men også objektivitetskravet. Ved store og meget om-

fattende saker der en mengde personlige, gruppemessige eller nasjonale interesser krysser, hverandre, som f.eks. ved spørsmålet om Norge bør bli medlem av Fellesmarkedet — er det derimot umulig å få objektivitetskravet oppfylt på annen måte enn ved å sørge for at saken blir belyst av en gruppe av folk som representerer *forskjellige* oppfatninger.

Den utredningen som her legges fram, er — håper jeg — saklig i den forstand jeg har nevnt. Men den er ikke objektiv i den forstand at den forsøker å bringe frem absolutt alle momenter og vurdere dem. Det norske folk blir daglig gjennom fire femtedeler av pressen og på mange andre måter bombardert av så ensidig materiale og opplysninger at det har vært nødvendig å gjøre noe for å *skape balanse*, og fremforalt for å få frem i klarere perspektiv det som er *vesentlig* på lang sikt.

Den verste form for manglende objektivitet er den som *gir seg ut for å være objektiv*, men som i virkeligheten ikke er annet enn regulær propaganda.

Lagdommer Johannes Rivertz har uttrykt det kort og fyndig slik: «Bevisst subjektivitet er mindre farlig enn innbilt objektivitet»¹.

Det foreligger et vell av opplysninger og bestemmelser om Fellesmarkedet. Hva som trekkes frem av alt dette og hvorledes det fremlegges, vil uvegerlig komme til å bære preg av innstillingen hos den som foretar presentasjonen. I dette utvalg av i og for seg korrekte data og i utvalget av de personer som skal foreta presentasjonene har det foregått enn utspekulert form for kamuflert Fellesmarkeds-propaganda. En lang rekke offentlige og halv-offentlige institusjoner har ikke unnsatt seg for å drive en slik propaganda under objektivitetens maske. I en annen forbindelse skal jeg kanskje gå systematisk inn på det. I det følgende har jeg bare trukket frem to eksempler som jeg syns er særlig graverende. Jfr. avsnittene 16 og 17.

Når man skal legge frem en *dokumentasjon* om brudd på saktighet og objektivitet, (dette er noe annet enn bare å snakke om disse begrepene i alminnelige venninger) er det undertiden nødvendig å rette skarp kritikk mot enkeltpersoner. Det vil selvsagt alltid være noen som ikke liker dette. Tyven vil alltid være en motstander av slike uttrykk som «stopp tyven».

Likevel kan det undertiden være nødvendig å si klart og uten omsvøp «stopp tyven». I alle slike tilfeller må man imidlertid la seg lede av Mahatma Gandhi's berømte ord: «Uendelig motstand mot det onde og samtidig uendelig kjærlighet til ham som gjør det onde».

---

¹) Dagbladet 19/9-62.

3. Privatøkonomiske gevinster og tap.

For den enkelte eksportbedrift er det klart at det vil være en direkte økonomisk fordel at dets produkt møter minst mulig tollbeskyttelse på det eksportmarkedet som bedriften vil søke å utnytte. Det betyr direkte kroner og øre i bedriftens kasse fordi den prisen som bedriften må notere for å kunne konkurrere, kan holdes høyere.

I de landene der en overveiende del av den økonomiske virksomhet er organisert i privatøkonomiske bedrifter har den privatøkonomiske tenkemåte gjennomsyret store befolkningsgrupper slik at de rent private lønnsomhetsbetraktninger om eksporten er blitt fullstendig dominerende. Det har ledet tenkningen på avveier. Dette kommer jeg senere tilbake til. La det imidlertid her innledningsvis være sagt at fra et rent privatøkonomisk synspunkt er det en uomtvistelig gevinst for den enkelte eksportbedrift at den slipper å betale toll for sine eksportprodukter.

Selvsagt byr det også fra privatøkonomisk synspunkt gunstige sjanser for den foretagsomme forretningsmann å få adgang til et større marked uten reguleringer.

Alt dette gjør at det for den foretagsomme forretningsmann innenfor eksportnæringen vil se ut som det er en meget vesentlig fordel at hans *land* slutter seg til det Vest-europeiske Fellesmarked.

Selv fra et rent privatøkonomisk synspunkt har imidlertid medaljen en annen side for eksportbedriftene. Ved å gå inn i en tollunion av Fellesmarkedets karakter, en tollunion som tar sikte på å reise tollmurer mot utenverdenen på flere områder, kan det medføre en øket tollbelastning på eksportbedriftenes *importerte produksjonsfornødenheter*, og dette er noe som bedriftene ikke alltid tar tilstrekkelig hensyn til i sine beregninger. Det kan bety at den fordelene eksportbedriftene oppnår gjennom tollfrihet for deres eksportprodukter blir vesentlig redusert når de skal gjøre opp sitt nettoregnskap over gevinster og tap ved å slutte seg til Fellesmarkedet.

Et meget viktig punkt i denne forbindelse er at her må en ta hensyn ikke bare til de *direkte* men også til de *indirekte* virkninger. Selvom de private bedrifter i noen grad kan være oppmerksom på det tap de ville lide direkte ved øket importtoll på deres *produksjonsfornødenheter*, overser de nesten alltid de indirekte virkninger.

En indirekte virkning oppstår derved at en eksportbedrift kan trenge *produksjonsfornødenheter* som leveres av en hjemmemarkedsbedrift, og denne hjemmemarkedsbedriften kan ha fått øket sine *produksjonskostnader* på grunn av Fellesmarkedets *ytre tollmur*. Derved blir de *produksjonsfornødenheter* som hjemmemarkedsbedriften leverer til eksportbedriften dyrere. Det betyr økte *produksjonsomkostninger* for eksportbedriften. Virkninger som disse

kan spre seg som ringer i vannet. Det vil løpe virkninger ikke bare fra en hjemmemarkedsbedrift til en eksportbedrift, men også på utallige måter mellom de enkelte hjemmemarkedsbedrifter. Selvom mange av disse virkninger kan være små, vil de sammenlagt bli betydelige. Ved passende statistiske metoder av den type vi kaller kryssløpsmetodene kan disse virkninger klarlegges.

Dette er privatøkonomiske tap som vil ramme de enkelte bedrifter og som de vil merke når de skal gjøre opp sitt årsregnskap. Men de vil ikke kunne se nøyaktig hvorledes tapene er oppstått. De vil bare i generelle ord klage over at «omkostningene er blitt store».

4. Det fundamentale nasjonaløkonomiske tap. Hvorledes vil det gå med jobben min?

Dette fundamentale forhold at det er mangeslags privatøkonomiske tap tilstede som de private bedrifter ikke direkte kan gjenomskue, fører oss over til det nasjonaløkonomiske synspunkt. Dette må jeg nå gå nærmere inn på. Det er min dypeste overbevisning at fra nasjonaløkonomisk synspunkt blir virkningen ved et medlemskap i Fellesmarkedet i *det lange løp* et nettotap sammenlignet med det vi vil kunne oppnå hvis vi på en fornuftig måte utnytter de *manøvreringsmuligheter* vi får ved å stå utenfor. Det er av betydelig interesse i denne forbindelse å notere at i Storbritannia har både tilhengere og motstandere av Fellesmarkedet erklært at det ikke vil være noen katastrofe for Storbritannia å stå utenfor fordi «vi har hele resten av verden å handle med». Det er nok å nevne uttalelsene fra slike framtreddende politikere og sosialøkonomer som handelsminister Errol og finansminister Maudling i den konservative britiske regjering, det britiske arbeiderpartis leder Hugh Gaitskell, lederen av den britiske regjeringens sentrale planorganisasjon Sir Donald McDougall, Cambridge økonomen Mrs. Joan Robinson, økonomen William Pickles ved London School of Economics og økonomen Michael Barrat-Brown ved Sheffield University.¹

Det er min overbevisning at det er et synsbedrag når så mange tror at et land som helhet skulle kunne oppnå vesentlige økonomiske fordeler i *det lange løp* ved medlemskap i et stormarked av den struktur som Fellesmarkedet har fått gjennom Romatraktaten.

Det fundamentale nasjonaløkonomiske tapet som vil oppstå på lang sikt for et lite land hvis det slutter seg til Fellesmarkedet, får i aller høyeste grad virkning på de *nære tingene*, på det som

¹) Jf. f. eks. s. 4 i «Britain and the Common Market» utgitt oktober 1962 av Labour Party, London. — Videre den trykte beretning om anti-Fellesmarkedskonferansen i London, 16.—19. juli, 1962, organisert av «Forward Britain Movement». Se også Nationen 12. desember 1962, s. 1.

angår deg og meg i vårt daglige liv og virke. Hvorledes vil det gå med jobben min? Vil vi kunne klare å beholde den vesle hytta vår? Vil familien fortsatt kunne leve som nå og litt bedre år for år? Det viktigste er ikke å få en rask og kortvarig bedring men å være sikret mot tilbakeslag.

Når vi stiller slike spørsmål, må vi ikke la oss forblinde av de øyeblikkelige, ofte kortvarige, fordeler som kan oppstå i enkelte distrikter eller i enkelte næringer ved å slippe utenlandske storkonserner til som *eiere* av viktige deler av våre naturherligheter og produksjonsmidler. Vi må tenke på *landet som helhet* og på virkningene på lang sikt. Jfr. avsnitt 12.

Da må en først og fremst huske på at arbeidsløshet og økonomisk nedgang er noe som *alltid er blitt brakt til oss fra de store landene ute*, fra USA og ikke minst fra Vest-Europa. Jo mere vi lar oss binde på hender og føtter sammen med disse store landene der den fri markedsøkonomien skal råde — jfr. avsnittene 5 og 6 nedenfor — desto sterkere påkjenning vil vi, d.v.s. du og jeg i vårt daglige liv, bli utsatt for under de økonomiske nedgangsperioder. Da hjelper det lite å stole på de utenlandske storkonsernene. De vil under alle forhold bare tenke på å mele sin egen kake og redde sitt eget overskudd. Da er det bare oss selv vi har å stole på.

5. Den økonomiske struktur av Fellesmarkedet.

Romatraktaten av mars 1957 er inngått mellom «de seks»: Vest-Tyskland, Frankrike, Italia, Belgia, Nederland, Luxembourg. Den derav utsprungne organisasjon er Communauté Economique Européenne, CEE. På engelsk: The European Economic Community, EEC, ofte kalt «The Common Market». På norsk «Fellesmarkedet». En riktigere betegnelse er Det vesteuropeiske fellesmarkedet. Organisasjonens embetsverk er konsentrert omkring dens «Kommisjon» som har sete i Brusel. Det *bestemmende* organ er Rådet, som består av et regjeringsmedlem fra hvert medlemsland. Rådet er altså ikke et folkevalgt organ. Fellesmarkedets Parlamentariske forsamling har bare rådgivende myndighet. Jfr. nedenfor.

Det vest-europeiske Fellesmarkedet slik det er blitt utformet gjennom Romatraktaten er et storstilet forsøk på å gjenopplive og styrke det man kan kalle det uopplyste pengevelde. Dette er en kort og grei betegnelse som nå er gått inn i vårt økonomiske vokabular.

Det uopplyste pengevelde er ordningen med frie markeder, fritt slag for storfinansens både innenfor det enkelte land og landene imellom, fri etableringsrett, det rene pengeøkonomiske profittmotiv som ledetråd for hva som er de «bestø» investeringer osv. Dette uopplyste pengevelde skulle virke så automatisk at det ikke trengte noen opplysning.

De bitre økonomiske og sosiale erfaringer i siste halvdel av 1800-tallet og første halvdel av 1900-tallet og særlig den forferdelige depresjonen og arbeidsløsheten i nesten alle land i 1930-årene tvang statsmennene, ja selv konservative økonomer, til å innse at det trengtes modifikasjoner i det uopplyste pengevelde. Det førte i flere land til en mer eller mindre utbygd nasjonal planlegging med stor vekt på sosiale velferdssynspunkter.

Romatraktaten betegner en sterk reaksjon mot dette. Roma-traktaten har i sine vedtatte artikler formulert gjenopplivingen og styrkingen av det uopplyste pengevelde som sitt bærende og avgjørende prinsipp.

Noen av oss kan like og andre kan mislike det uopplyste pengevelde. Men uansett hva vi synes om dette, må vi under alle våre drøftelser være fullt klar over at det er *dette velde* som er Roma-traktatens bærende prinsipp.

I artikkel 3 f siés det f.eks. at man skal sørge for å etablere et økonomisk system hvor «la concurrence n'est pas faussée». Uttrykket *faussée* er det typisk franske uttrykk for noe som hindrer en mekanisme i å virke slik den etter sitt vesen — oppfattet i absolutt forstand — skal virke. Uttrykket brukes på fransk f.eks. om noe som hindrer en lås fra å virke slik den skal. (Utenriksdepartementets norske oversettelse på dette punkt er ikke riktig). I artiklene 42a og 42b — som definerer unntak fra det generelle prinsipp — er igjen *la concurrence* brukt i den samme forstand. Og det samme gjelder andre steder i traktaten.¹

Dette er også helt i overensstemmelse med de utvetydige uttalelser som Bryssel-kommisjonens Directeur General P. Verlören van Themaat kom med i et foredrag 12. november 1962 på Sosial-økonomisk Samfunns høstkonferanse i Oslo. Gang på gang kom han tilbake til at Fellesmarkedets målsetting var å realisere «an unrestricted and undistorted competition», (en ubegrenset og uforfalsket konkurranse.) Jeg var selv til stede og notere ordene som han stadig brukte. Derfor, sa han, måtte man komme vekk fra alleslags direkte reguleringer, statssubsidier til industrien, en skattepolitikk som tok sikte på å fremme visse industrigrener osv.

Bryssel-kommisjonens president Walther Hallstein har sammenfattet det hele når han sier: «Markedsøkonomien er vår grunnlov».

Det er bare for visse i traktaten spesifiserte tilfeller (i jordbruk og fiske og distriktsutbygging) at det skal kunne gjøres unntak. Om slike unntak skal kunne gjøres eller ikke, vil i hvert enkelt tilfelle

1) At det er den frie markedsøkonomi som skal råde, fremgår f.eks. også av artikkel 110 der det heter at det gjelder å styrke konkurransevnen hos foretakene i medlemslandene. Det er ikke spørsmål om landenes konkurransevne men om konkurransevnen hos de enkelte foretak.

bli avgjort av Fellesmarkedets Minister-Råd etter innstilling fra dets embetsverk som er organisert gjennom dets Kommisjon med sete i Bryssel. I de viktige spørsmål treffer Rådet sitt vedtak ved kvalifisert flertall, dvs. slik at de store landene Tyskland, Frankrike og Italia ved avstemningen blir tillagt større vekt enn de små landene. Reglene er fastlagt i artikkel 148.

Mye misforståelse i debatten om Fellesmarkedet skriver seg fra at en har trodd at alt som ikke var forbudt i traktaten også er tillatt. I virkeligheten er forholdet det omvendte. Det er bare de i traktaten spesifiserte unntak fra den frie markedsøkonomien som er tillatt.

Et annet trekk ved Fellesmarkedet er at de landene som er medlemmer skal danne en enhet uten noen tollsatser seg i mellom, men med tollmurer mot resten av verden. Jeg kommer senere tilbake til hva det betyr at Fellesmarkedslandene på mange måter har en front — man kan nesten si en kampfront — mot resten av verden.

For de små og mindre næringsdrivende og de selvstendige håndverkere i Norge er reglene om fri etableringsrett av særlig betydning. Hvis disse gruppene i folket ikke våkner i tide slik at de kan hjelpe oss med å hindre at Norge blir medlem av Fellesmarkedet, så kommer de i allfall til å våkne *etterpå* når store utenlandske varehus, store utenlandske kjede-systemer i varehandelen og servicebransjen osv. har drevet dem ut av markedet og «rasjonalisert bort» det individuelle menneske. Troen på at Norge skulle kunne få *særvilkår* slik at reglene om fri etableringsrett ikke blir gjort gjeldende i vårt land, er rent dagdrømmeri. Jfr. også avsnitt 16.

6. Myten om «planøkonomi» i Fellesmarkedet.

Storfinansorientert, ikke samfunnsorientert planlegging.

6.1 Hva er planøkonomi?

For at en behandling av samfunnsøkonomien skal kunne kalles en virkelig planøkonomi er det nødvendig at den er bygget opp i tre faser. For det første en analyse av *strukturen* i økonomien, for det annet en analyse av *målsettingen* for den økonomiske politikken og for det tredje en analyse av de *virkemidler* som man vil til late brukt i den økonomiske politikken.

Alle disse tre faser i arbeidet stiller store krav til en vitenskapelig analyseteknikk som bare økonomisk-statisk-matematiske eksperter behersker. Men de stiller også krav til en *politisk* vurdering. Et stadig pågående *samarbeid* mellom de analytiske eksperter og politikere er derfor helt vesentlig i denne forbindelse.

Betingelsen for at man skal kunne snakke om en virkelig planøkonomi er altså ikke bare at den analyseteknikk som settes inn er av høy vitenskapelig kvalitet og at målsettingen er sosialt betont, men også at politikerne tillater bruk av et relativt stort utvalg av virkemidler for at man skal kunne nå de mål som er oppstilt.

Det er ikke tvil om at den analyseteknikken som er brukt i Fellesmarkedets sentrale organ, Kommisjonen i Bryssel, og i enkelte av Fellesmarkedslandene, særlig Frankrike og Nederland, er av høy vitenskapelig kvalitet, særlig når det gjelder analysen av strukturen i økonomien, men det politisk tillatte utvalg av virkemidler er meget snevert. I Frankrike har også målsettingsanalysen vært utilfredsstillende, mens den i Nederland har vært noe høyere utviklet.

Det er den omstendighet at det i Fellesmarkedslandene har vært gjort en innsats av høy vitenskapelig kvalitet som har forvirret mange til å tro at det er en virkelig planøkonomi som drives i disse landene. Folk har ikke vært oppmerksom på hvor snevert det politisk bestemte utvalget av virkemidler har vært og ifølge Roma-traktaten må være. Dessuten har de ikke vært oppmerksom på at målsettingsanalysen heller ikke har vært tilfredsstillende. Det er dette som har fått mange til å snakke om «planøkonomi» i Fellesmarkedslandene, mens det som drives i disse landene i virkeligheten ikke er noe annet enn det som man riktigere burde kalle *virkemiddelsvak økonomi-fintenking*.

Jeg skal si litt om hver av de tre fasene i en virkelig planøkonomi.

6.2. Den økonomiske strukturanalysen

Strukturanalysen i økonomien består i at man før det første stiller opp en fullstendig oversikt over de rent bokholderimessige relasjoner som eksisterer mellom de størrelsene man opererer med. F. eks. den relasjonen som sier at totalproduksjonen i hver enkelt sektor må være lik summen av de seks anvendelsene av denne totale produksjonen: Privat forbruk, offentlig forbruk, privat investering, offentlig investering, netto lageropplegg og netto eksport. Før det annet må man undersøke de *tekniske betingelser* for produksjonen, hvor mye som trengs pr. produkenhet av råstoff, arbeidskraft osv. Og for det tredje må man undersøke lovene for *konsumentenes adferd*, dvs. hvor mye konsumentene vil etterspørre av de forskjellige slags varer når deres inntektsforhold og prisene er gitt. Alt dette og litt til er innholdet i den økonomiske strukturanalysen. Denne del av analysen er det helt og holdent ekspertenes sak å gjennomføre.

6.3. Målsettingsanalysen

Den består i å gi en presis formulering av *hva det er man helst vil oppnå*. F. eks., ønsker man å få raskest mulig vekst i den statistiske størrelsen vi kaller nettonasjonalproduktet, uten hensyn til hvorledes de andre sider ved samfunnsøkonomien kommer til å arte seg? Eller vil man også tillegge *fordelingen* av nasjonalinntekten på de forskjellige sosiale grupper en betydelig vekt? Som regel er det slik at det er mulig å få en *raskere* vekst i det statistiske tallet som angir nasjonalproduktet hvis en ikke bryr seg noe om hvorledes inntektsfordelingen blir. Men er det egentlig dette man ønsker? Som regel ønsker man å gjøre et *kompromiss* og heller godta litt langsommere vekstrate for nasjonalproduktet hvis man bare kan få i stand en inntektsfordeling som man anser for mer tilfredsstillende. Hvilken vekt skal en legge på hver av disse to momenter? Og det er også andre ting som kommer inn i bildet. Hvilken vekt vil man av sosiale grunner legge på å avverge arbeidsløshet? På å utbygge tilbaketliggende distrikter slik at befolkningen fortsatt kan få bo der? o.s.v. Alle disse ønskemål, som hver for seg er berettigede, må *avveies mot hverandre* på en presis måte. Det er dette som er målsettingsanalysen. Den kan bare gjennomføres ved et intens og stadig pågående samarbeid mellom politikerne og de analytiske eksperter.

En virkelig planøkonomi må altså ta sikte på folkets *trivsel* i videste forstand.

Her kommer «den lille mann» inn i bildet på en avgjørende måte. Storkonsernene og storbedriftene — i privat eller offentlig regi — kan nok bidra til å fremme en «rask økonomisk vekst», målt statistisk i pengeenheter. Men hva betyr det for den jevne mann i hans daglige liv? Inntektsfordelingen og alle de mange andre ting som har å gjøre med *den sosiale* side av problemet er minst like viktig.

Avveiingen mellom disse forskjellige ting er det som karakteriserer planøkonomiens målsetting. Og nettopp her er det en virkelig konflikt mellom den jevne manns interesser på den ene side og storkonsernernes og storbedriftenes på den annen.

6.4. Utvalget av virkemidler

Virkemidlene i planøkonomi kan være nær sagt hva som helst mellom himmel og jord. Alt etter det utvalg av virkemidler som tillates brukt kan det bli så mange forskjellige typer og grader av «planøkonomi» at de forskjellige former i realiteten ikke har noe annet til felles enn navnet. De har ikke mer til felles enn *fyrværkerisaker* og *atombomber* (som begge er «sprakende gjenstander»).

Den aller mildeste form for «planøkonomi» er den som består i bare å tillate at seddelbanken driver en diskontopolitikk. Selv i de mest liberalistiske økonomier anses dette for tillatt.

Et litt større utvalg av virkemidler får man når penge- og finanspolitikken samkjøres. Det er ikke så svært mange årene siden en slik samkjøring ble ansett som meget «usunn». (Det ble den i mine studenterdager). Nå er denne samkjøringen nesten overalt ansett som tillatelig.

En mer vidtgående type er den hvor en også tillater subsidier — til bedrifter og private —, direkte prisregulering og sosialpolitiske foranstaltninger som f. eks. barnebidrag, offentlig syke-trygd, sosialpolitisk skattepolitikk osv. til beste for den jevne mann. Da er vi et godt stykke på vei inn i velferdsstaten. Det er ikke lenger siden enn under det siste republikanske styre i USA at president Eisenhower raste mot slike ting (med særlig adresse til Sverige). Alt dette — eller iallfall det meste av det — kommer under kategorien penge- og finanspolitiske virkemidler.

Et mer avgjørende skritt i retning av virkelig planøkonomi betegner mengdereguleringene, f. eks. direkte investeringskontroll, byggeløyve o. likn. og en mer eller mindre utstrakt bruk av mengdemessige produksjonsforskrifter.

Hvis man i enhver konkret situasjon, etter en nøktern, realistisk vurdering av det praktisk mulige, stiller seg temmelig *fritt* i valget av de virkemidler som skal anses *tillatt*, og man kombinerer denne frihet med en *sosialt betont* målsetting som setter den jevne mann i sentrum, da er man kommet inn i en virkelig samfunnsorientert planøkonomi.

Hvor langt går Roma-traktaten i denne retning? De som virkelig har studert traktaten må forstå at den binder medlemmene til å gå *meget kort* i denne retning.

Det er ikke nok å komme med rørende sympatierklæringer for den jevne mann — slik Roma-traktaten gjør i enkelte av sine artikler. Målsettingsformuleringen må være bygd sammen med virkemidlene på en slik måte at hensynet til den jevne mann ikke blir bare talemåter. En slik virkelig effektiv sammenbygging finnes ikke i Romatraktaten.

Her er det ikke bare spørsmål om hvorvidt Romatraktaten tillater oss å bruke de virkemidlene som vi i enkelte land, som f. eks. de nordiske land eller Storbritannia, *idag* har vennet oss til å bruke. Av ennå større betydning er det at vi ved fullt medlemskap for all framtid vil avskjære oss fra muligheten av å bruke slike virkemidler som vi — dvs. vårt Storting — senere etter bedømmelse av situasjonen til enhver tid måtte finne det ønskelig å bruke (med mindre den vel nærmest utenkelige situasjon skulle inntre at selve traktatens struktur senere

ved enstemmig overenskomst mellom alle medlemsland skulle bli fundamentalt endret).

Et analysesystem som på forhånd foretar en så snever avgrensning av de tillatte virkemidler, er ikke planøkonomi selv om det analytiske system er utarbeidet med raffinerte vitenskapelige metoder og et stort oppbud av sosialøkonomiske forskere. Et slikt system kan best sammenlignes med det system for skipsstyring som man ville få ved for *navigasjonen* å ta i bruk de mest perfekte moderne tekniske hjelpemidler (radar, radio-krysspeiling osv.) men samtidig ha en slarkete og helt ineffektiv overføring fra rattet på broen til roret på båten. Å kalle et slikt analysesystem anvendt på samfunnsøkonomien, for planøkonomi er en tilsnikelse. Et slikt analysesystem er ikke stort mer enn et system for passiv økonomisk *forutsigelse*. Det er ikke et system for aktivt å kunne *styre* samfunnsøkonomien.

Jeg skal begrunne litt nærmere at det virkelig er en slik helt ineffektiv form for planøkonomi som Fellesmarkedet og de enkelte fellesmarkedsland, f. eks. Frankrike og Nederland tar sikte på. Jeg begynner med endel sitater.

6.5. Myten om «planøkonomi» i Fellesmarkedet som sentralt organ

Grunnlaget for den vitenskapelige teknikk i Fellesmarkedet er en stor rapport utarbeidet av syv vitenskapsmenn. (To fra Frankrike og en fra hver av de øvrige 5 fellesmarkedsland. Jeg kjenner dem alle personlig unntatt han fra Luxembourg)¹. Av denne rapporten fremgår det klart at teknikken ikke tar sikte på en bevisst styring av økonomien med bruk av et relativt stort utvalg av tillatte virkemidler og en sterk aksentuering av de sosiale sider av målsettingen, men at den nærmest bare er en metodik til å *forutsi* hvorledes utviklingen kommer til å bli når den overlates til seg selv, eller bare blir gjenstand for påvirkning gjennom de rent pengemessige og skattemessige virkemidler som jeg nevnte ovenfor. Dette fremgår forøvrig allerede av navnet på rapporten som i norsk oversettelse er: «Metode til å *forutsi* (uthevet av R.F.) den økonomiske utvikling på lang sikt».

Bryssel-kommisjonens *aksjonsprogram* for annen etappe² inneholder en rekke uttalelser som peker i samme retning. F. eks. «... en konstruktiv politikk for *konkurransen* (uthevet av R. F.) er et av de viktigste virkemidler for å realisere traktatens formål» (s. 24), «forskjelligheter i (landenes) system av direkte

¹) Office statique des communautés européennes. Nov./Dec. 1960. Et utmerket resyme er gitt på svensk av Erik Ruist (en tidligere medarbeider ved Oslo Universitetets Sosialøkonomiske Institutt) i *Økonomisk Tidskrift*, Uppsala, september 1962, s. 129—133.

²) Memorandum of the Commission on the Action Program for the second stage. Brussels 24. oktober 1962.

skatter (uthevet av R. F.) kan . . . forrykke konkurransen . . . den raskt fremadskridende uniformisering av omsetningsskatten innenfor Felleskapet vil skape en tendens mot uniformisering også av de direkte skatter» (s. 33), «Siden produksjon og handel i de enkelte varemarkeder må tillates å utvikle seg under den fri konkurranses betingelser . . . (må det skje) . . . en gradvis fjernelse av det som hindrer konkurransen i markedene for jordbruksprodukter (uthevet av R.F.) (s. 42), «en gradvis harmonisering av den ukentlige arbeidstid» (s. 64), «årlige forutsigelser (uthevet av R. F. altså ikke oppstilte mål med tilhørende virkemidler) (s. 69), «Slik en generell oversikt kunne kalles (uthevet av R. F.) et program» (s. 73). Det er åpenbart at Kommisjonsfolkene selv forstår at dette ikke er virkelig økonomisk planlegging. Det er bare noe som «kunne kalles» program.

Selv denne ytterst svake antydning i retning av noe som «kunne kalles» et program, ble heftig angrepet av den tyske økonomiminister professor Erhard på parlamentarikermøtet i Strassbourg i november 1962¹.

En mengde kommentarer i forskjellige land viser også at folk som virkelig følger med, har forstått hvor langt Fellesmarkedets «program»-analyser er fra å være virkelig økonomisk planlegging.

Stortingsmann Løberg (Forhandlinger i Stortinget 28. april 1962, s. 2960) sier: «Man har i denne debatt snakket om planøkonomi i forbindelse med Felleskapet. Selvsagt drives det i Europa som i Amerika planøkonomi, men det er en ren kapitalistisk planøkonomi (uthevet av R. F.), ledet etter andre prinsipper enn den planøkonomi som i vårt land etter hvert er kjempet frem».

Den belgiske sosialistleder Ernest Mandel (intervju av Hilde Bojer, Orientering 8. 12. 62): «Kan man si at det drives noen form for planøkonomi innen Felleskapet?», «De kommer nok til å legge planer i Kommisjonen, jeg kjenner metodene her fra Belgia. Man sitter på et kontor og ringer rundt til de private bedriftene og spør hvor mye de har tenkt å produsere. Så legger man sammen tallene: det er en plan».

Dr. Sicco Mansholt, visepresident i Kommisjonen (iflg. NTB — Reuter-telegram gjengitt i Nationen 17.12.-62, men selvfølgelig ikke gjengitt i Arbeiderbladet): «De britiske bønder tar selvfølgelig feil hvis de tror subsidiene kan fortsette i EEC».

Professor Jan Tinbergen, nederlandsk tilhenger av Fellesmarkedet (Arbeiderbladet 9. 2. 62): «De mer direkte virkemidler vil bare bli brukt i nødsfall». Han kunne tilføyd at det bare er i jordbruk og fiske og i distriktsutbyggingen slike midler til nød er tillatt, og at vurderingen av om de skal kunne brukes i

¹) Jfr. f.eks. The German Tribune 8/12-62 og norske avisreferater.

et gitt konkret tilfelle helt og holdent skal foretas av Kommissjonen og deretter med endelig virkning av Ministerrådet i Bryssel.

Cand. oec. *Otto Carlson* (skrift utgitt 1962 av Næringsøkonomisk Forskningsinstitutt, Oslo): «Bestrebelsene for å holde et lavt og uforanderlig rentenivå gjennom skiftende konjunkturer må oppgis, og det nåværende system av selektive pengepolitiske virkemidler må avløses av andre og stort sett mer generelt virkende tiltak».

6.6. Myten om «planøkonomi» i dag i enkelte av de vestlige land

Den ledende franske sosialøkonom *Pierre Uri* som har vært generalsekretær i et fellesorgan for EEC, EURATOM og MONTANunionen (Kull- og Stålunionen), skriver i en oversikt i samleverket «Competition, Cartels and their Regulations», Amsterdam 1962 følgende:

«Frankrike og også Italia og Nederland har tydd til utarbeidingen av generelle planer . . . I alle tilfelle har ikke disse planene noen funksjon utover det å indikere retningen av landets økonomiske politikk, og å klargjøre de interesserte parters aksjoner ved å presentere et oversiktlig bilde. Direkte kontrollforanstaltninger har mistet sin betydning overalt, og den iøynefallende fremgang i produksjon, hevingen av levestandarden, og oppnåelsen av eksternt likevekt har i virkeligheten i alle disse land tillatt en tilbakevenden til en politikk som i det vesentlige er liberalistisk.»

I Frankrike er denne «tilbakevenden» basert på de såkalte Rueff-rapportene, som har sitt navn etter professor Jacques Rueff, formannen i de komiteer som utarbeidet rapportene. Den første rapporten kom i 1958. Det ble der lagt frem en rekke anbefalinger om omlegging av den økonomiske politikk med følgende målsetting: «Den politikk komiteen anbefaler, tar sikte på å gjenreise det frie markedet og den frie prisdannelses mekanismer, som ikke har kunnet fungere på grunn av statlige inngrep og subsidiering over offentlige budsjetter». Blant de tiltak som ble foreslått, var kraftig beskjæring av offentlige utgifter, spesielt prissubsidier og visse sosiale utgifter; frigjøring av kapitalbevegelser overfor utlandet; innføring av en «tung franc»; avskaffelse av den automatiske indeksregulering av lønninger og jordbrukspriser.

Etter at de viktigste tiltak som ble foreslått i denne første rapporten var gjennomført, kom det i 1960 en ny Rueff-rapport som gikk videre i samme retning. Blant de tiltak som der ble foreslått, var avvikling av husleiereguleringen, som til da hadde spilt en meget betydelig rolle i Frankrike. Om dette forslag er gjennomført ennå, kjenner jeg ikke til.

Anné Laurens (France-Observateur 22. 11. 62): «Denne utviklingen har skremt Gaitskell . . . fordi EEC har utviklet et konservativt økonomisk planleggingsystem. . . Er ikke den enorme konsentrasjonen av trustar og karteller — kolosser som Peugeot-Mercedes, Fouga-Messerschmidt, Rhone-Poulence-Bayer-Leverkusen, Desmarais-BV Aral — mektiger enn enhver regjering (uthevet av R. F.). «Og gir de kontinentale regjeringene overhodet uttrykk for et ønske om å holde disse kolossene nede?»

Giske Anderson, (Arbeiderbladet 18/10.-62): «Det er viktig å forstå at den franske plan ikke setter seg som mål å dirigere produksjonen, selv ikke den delen som er nasjonalisert. Det middel som brukes er overtalelse og diskusjoner med de ansvarlige ledere innen private så vel som statlige bedrifter og på basis av de analyser som plan-kommisariatet har gjort». (Dette stemmer helt med mitt direkte kjennskap til forholdene i Frankrike og med rapport fra den norske ambassade i Paris som Sosialøkonomisk Institutt har mottatt gjennom Utenriksdepartementet. R.F.)

Bjarne Grindem ved den norske ambassade i Stockholm. (Rapport av 16/11-62 om det svenske planleggingsystem, oversendt til Sosialøkonomisk Institutt gjennom Utenriksdepartementet): «Det understrekes da også fra regjeringshold at den utbygging av planleggingsapparatet som nu er igang ikke tar sikte på noen planholdning med fikserte målsettinger, men at virksomheten skal være av en *forutsetningsløs* (uthevet av R.F.) og mer rammebetonet art».

Alt det jeg her har anført stemmer helt med det direkte personlige kjennskap jeg har til «planleggingen» i de forskjellige europeiske land.

Det er mange fremragende økonomer, statistikere og matematikere som har viet all sin energi til dette, både lederne og medarbeiderne i de sentrale planinstitutter og akademiske vitenskapsmenn. Jeg treffer dem ikke sjelden — ofte et par ganger om året — enten på deres respektive arbeidsplasser eller på internasjonale vitenskapelige kongresser.

Det er ikke minst folk fra Frankrike og Nederland — to land som ofte fremstilles i vår arbeiderpresse som «planøkonomi»-land. Jeg har på stedet hatt lange drøftelser med folkene i general-kommisariatet for planlegging i Paris og med folkene i det sentrale planbyrå i Haag. Både den tidligere planbyråsjefen i Nederland, professor Tinbergen og den nåværende sjefen professor de Wolff regner jeg som mine personlige venner. Jeg har den største respekt for disse folkene som vitenskapsmenn. Men det praktiske spørsmålet er hvor langt de kan rekke med sin vitenskap når både målsettingen og virkemidlene er forskrevet for dem, og innenfor så trange grenser at planøkonomien blir av en meget begrenset sort

både m.h.t. sosial målsetting og m.h.t. virkemidler. Og hva vil slike folk kunne oppnå innenfor Roma-traktatens ramme? Jfr. også 6.1.

Som eksempel på hva planleggere i Nederland og Frankrike selv tror de kan oppnå, kan jeg nevne at de Wolff for noen år siden på en kongress i Amsterdam gav en utredning som klart viste *hvor lite spillerom* som ble tilbake for planleggerne i Nederland når det snevre utvalg av virkemidler var fastlagt av politikerne. Dosent Leif Johansen har det samme inntrykk etter besøk ved planleggingsbyrået i Haag. Og de franske planlegerne jeg traff i Genève høsten 1961 og i Dublin høsten 1962 hadde en liknende oppfatning.

Disse eksemplene får være nok til å vise at den form for planøkonomi som kan drives under et Roma-traktat-system — selv om den drives i offentlig regi — nødvendigvis må bli en storfinansorientert planøkonomi.

Hvorfor må det nødvendigvis bli slik? All historisk erfaring viser at det nettopp er gjennom markedsøkonomien at storfinansien — tatt i betydning ikke bare av de store pengeinstitutter, men også i betydningen av de store bedrifter og de store konserner — kan utfolde seg. Storfinansien bruker markedsøkonomien til å *avskaffe* det som kunne vært konkurransens gode sider, og den innfører i stedet en form for diktatur. Gjennom jungelen av konserner og datterselskaper og deres datterselskaper igjen skapes det uttallige, ofte offisielt usynlige, men derfor ikke mindre mektige innflytelser.

Slik vil det gå under ethvert økonomisk system der markedsøkonomien skal herske som prinsipp. *Og utslagene blir desto kraftigere jo større det geografiske område er.* Det er derfor ikke noe å undres over at big business er interessert i et vest-europeisk fellesskap der markedskonkurransen skal herske som prinsipp.

Og det er heller ikke noe å undres over at big business både har ønsket og har klart å skape en *psykose* i de vestlige land som er gunstige for dens formål. Denne psykosen har hindret den jevne mann i å se at når man på forhånd skal binde den økonomiske politikken til et så snevert virkemiddelutvalg som i Roma-traktaten, da blir det *umulig* å nå det målet som den jevne mann er mest interessert i. Da blir Felleskapets planøkonomi for ham bare «planøkonomi» i anførselstegn.

Det hjelper ingen ting å håpe på at det i fremtiden skal bli flere enn nå innenfor Felleskapet som kommer til å tenke sosialt (ja som enn også vil *kalle seg* «sosialister» og «planøkonomer»). Hva kan *det* hjelpe når selve traktatteksten på forhånd og for alltid utelukker de virkemidler som kan bryte ned konkurransen som prinsipp og dermed muliggjøre en virkelig samfunnsorientert og sosialt betont planøkonomi?

Her er det ikke spørsmål om hva slags planøkonomi eller mangel på planøkonomi vi i Norge bør velge i fremtiden. Mitt formål her

Anne Laurens (France-Observateur 22. 11. 62): «Denne utviklingen har skremt Gaitskell . . . fordi EEC har utviklet et konservativt økonomisk planleggingsystem. . . Er ikke den enorme konsentrasjonen av trustar og karteller — kolosser som Peugeot-Mercedes, Fougla-Messerschmidt, Rhone-Poulence-Bayer-Leverkusen, Desmarais-BV Aral — mektiger enn enhver regjering (uthevet av R. F.). «Og gir de kontinentale regjeringene overhodet uttrykk for et ønske om å holde disse kolossene nede?»

Giske Anderson, (Arbeiderbladet 18/10.-62): «Det er viktig å forstå at den franske plan ikke setter seg som mål å dirigere produksjonen, selv ikke den delen som er nasjonalisert. Det middel som brukes er overtalelse og diskusjoner med de ansvarlige ledere innen private så vel som statlige bedrifter og på basis av de analyser som plan-kommisariatet har gjort». (Dette stemmer helt med mitt direkte kjennskap til forholdene i Frankrike og med rapport fra den norske ambassade i Paris som Sosialøkonomisk Institutt har mottatt gjennom Utenriksdepartementet. R.F.)

Bjarne Grindem ved den norske ambassade i Stockholm. (Rapport av 16/11-62 om det svenske planleggingsystem, oversendt til Sosialøkonomisk Institutt gjennom Utenriksdepartementet): «Det understrekes da også fra regjeringshold at den utbygging av planleggingsapparatet som nu er igang ikke tar sikte på noen planholdning med fikserte målsettinger, men at virksomheten skal være av en *forutsetningsløs* (uthevet av R.F.) og mer rammebetonet art».

Alt det jeg her har anført stemmer helt med det direkte personlike kjennskap jeg har til «planleggingen» i de forskjellige europeiske land.

Det er mange fremragende økonomer, statistikere og matematikere som har viet all sin energi til dette, både lederne og medarbeiderne i de sentrale planinstitutter og akademiske vitenskapsmenn. Jeg treffer dem ikke sjelden — ofte et par ganger om året — enten på deres respektive arbeidsplasser eller på internasjonale vitenskapelige kongresser.

Det er ikke minst folk fra Frankrike og Nederland — to land som ofte fremstilles i vår arbeiderpresse som «planøkonomi»-land. Jeg har på stedet hatt lange drøftelser med folkene i general-kommisariatet for planlegging i Paris og med folkene i det sentrale planbyrå i Haag. Både den tidligere planbyråsjefen i Nederland, professor Tinbergen og den nåværende sjefen professor de Wolff regner jeg som mine personlige venner. Jeg har den største respekt for disse folkene som vitenskapsmenn. Men det praktiske spørsmålet er hvor langt de kan rekke med sin vitenskap når både målsettingen og virkemidlene er forskrevet for dem, og innenfor så trange grenser at planøkonomien blir av en meget begrenset sort

både m.h.t. sosial målsetting og m.h.t. virkemidler. Og hva vil slike folk kunne oppnå innenfor Roma-traktatens ramme? Jfr. også 6.1.

Som eksempel på hva planleggere i Nederland og Frankrike selv tror de kan oppnå, kan jeg nevne at de Wolff for noen år siden på en kongress i Amsterdam gav en utredning som klart viste *hvor lite spillerom* som ble tilbake for planleggerne i Nederland når det snevre utvalg av virkemidler var fastlagt av politikerne. Dosent Leif Johansen har det samme inntrykk etter besøk ved planleggingsbyrået i Haag. Og de franske planlegerne jeg traff i Genève høsten 1961 og i Dublin høsten 1962 hadde en liknende oppfatning.

Disse eksemplene får være nok til å vise at den form for planøkonomi som kan drives under et Roma-traktat-system — selv om den drives i offentlig regi — nødvendigvis må bli en storfinansorientert planøkonomi.

Hvorfor må det nødvendigvis bli slik? All historisk erfaring viser at det nettopp er gjennom markedsøkonomien at storfinansien — tatt i betydning ikke bare av de store pengeinstitutter, men også i betydningen av de store bedrifter og de store konserner — kan utfolde seg. Storfinansien bruker markedsøkonomien til å *avskaffe* det som kunne vært konkurransens gode sider, og den innfører i stedet en form for diktatur. Gjennom jungelen av konserner og datterselskaper og deres datterselskaper igjen skapes det uttallige, ofte offisielt usynlige, men derfor ikke mindre mektige innflytelser.

Slik vil det gå under ethvert økonomisk system der markedsøkonomien skal herske som prinsipp. *Og utslagene blir desto kraftigere jo større det geografiske område er.* Det er derfor ikke noe å undres over at big business er interessert i et vest-europeisk fellesskap der markedskonkurransen skal herske som prinsipp.

Og det er heller ikke noe å undres over at big business både har ønsket og har klart å skape en *psykose* i de vestlige land som er gunstige for dens formål. Denne psykosen har hindret den jevne mann i å se at når man på forhånd skal binde den økonomiske politikken til et så snevert virkemiddelutvalg som i Roma-traktaten, da blir det *umulig* å nå det målet som den jevne mann er mest interessert i. Da blir Felleskapets planøkonomi for ham bare «planøkonomi» i anførselstegn.

Det hjelper ingen ting å håpe på at det i fremtiden skal bli flere enn nå innenfor Fellesskapet som kommer til å tenke sosialt (ja som enn også vil *kalle seg* «sosialister» og «planøkonomer»). Hva kan *det* hjelpe når selve traktatteksten på forhånd og for alltid utelukker de virkemidler som kan bryte ned konkurransen som prinsipp og dermed muliggjøre en virkelig samfunnsorientert og sosialt betont planøkonomi?

Her er det ikke spørsmål om hva slags planøkonomi eller mangel på planøkonomi vi i Norge bør velge i fremtiden. Mitt formål her

er bare å avlive myten om at det i det hele tatt kan bli mulig å få i stand en virkelig samfunnsorientert planøkonomi innenfor Fellesskapet.

Som et karakteristisk eksempel på hvor fjernt fra en rasjonell ordning av samfunnshusholdningen et slikt markedsøkonomi-betont system er, må jeg sitere to uttalelser som statsråd *Petter Jakob Bjerve* kom med (Arbeiderbladet 22. september 1962) etter en studietur til USA. Han sa to ting. For det første: «Mye produksjonsutstyr er i dag bare delvis utnyttet». Og for det annet: «Hovedårsaken til at veksten er mindre enn ventet ser ut til å være at investeringene ikke øker sterkt nok».

Altså: Siden vi ikke kan klare å skaffe beskjefteigelse til de maskinene vi allerede har, må vi gå inn for å bygge flere maskiner. Kanskje det kunne hjelpe.

Det er denne form for «planøkonomi» Norge kommer til å få hvis vi går inn som medlem av Fellesmarkedet.

Et annet uttrykk for denne formen for «planøkonomi» er statsråd *Trast*'s krav om samlet økonomisk oppgjør (lønninger, subsidier i jordbruk og fiske m.v.). Det er logisk og riktig som middel til å kontrollere inflasjonen. Men hva slags oppgjør? Regjeringen har valgt å liberalisere for de store. Da blir det naturligvis ingen annen utvei tilbake enn å la det samlede oppgjør gå ut over lønnsarbeiderne og de små næringsdrivende.

7. De forskjellige former for samkvem med fellesmarkedslandene.

Det er vel neppe noen som ønsker at landet deres skal avholde seg fra ethvert samkvem med fellesmarkedslandene. Jeg tror i alle fall jeg kan garantere at det ikke finnes noen i Norge som ønsker at Norge skal avholde seg fra ethvert samkvem med fellesmarkedslandene. Men det er mange forskjellige former for slikt samkvem, og det er høyst ulike oppfatninger av hvilken form samkvemet bør ha. Mange misforståelser og forvanskninger i debatten om Fellesmarkedet er oppstått fordi folk er blitt villedet til å tro at alle de som ikke er for fullt medlemskap, mener at landet helt skal isolere seg fra Fellesmarkedet. Medlemskapstilhengerne har under tiden brukt uttrykket «stå utenfor» og dermed fremkalt tanken om at det ikke finnes noen andre alternativer enn enten fullt medlemskap eller fullstendig isolering fra fellesmarkedslandene. Denne helt urealistiske problemstillingen har fått mange som tenker overfladisk til å si som så at da får vi jo godta fullt medlemskap selvom vi ikke liker det.

På det økonomiske område er det fire hovedtyper av samkvem det kan bli tale om.

For det første er det den form for varebytte med fellesmarkedslandene som ikke bygger på noen spesiell ordning utover den vi nå har eller den vi måtte komme til å få gjennom utviklingen innenfor GATT eller De forente nasjoner eller liknende internasjonale organisasjoner som ikke har kampfront mot noe land eller noen gruppe av land. Med et stikkord kan denne form for økonomisk samkvem med Fellesmarkedet betegnes «ingen spesiell ordning».

For det annet kan det bli spørsmål om å søke en handelsavtale med Fellesmarkedet. En handelsavtale er et tidsbegrenset, eller i alle fall for hver av sidene oppsigbart, tilsagn fra en stat til en annen — og vice versa — om visse ting i forbindelse med varebytting mellom de to land. Innholdet i avtalen kan være av forskjellig slag. Det kan f. eks. gjelde binding av tollsatser og avgifter eller av generelle regler for import — og eksport mellom de to land. Avtalen kan også angå omfanget av et varebytte mellom partene. De respektive stater kan som juridiske personer forplikte seg til å selge og/eller kjøpe bestemte varekvanta, eller de kan forplikte seg til å stimulere importører og eksportører i eget land til å foreta slike kjøp og salg. Slike tilsagn har virkning så langt som vedkommende stats jurisdiksjon over landets egne borgere og deres disposisjoner gjelder. Avtalene inneholder også ofte generelle bestemmelser om at staten skal gjennomføre tiltak som kan lette — eller i allfall ikke hindre — handelssamkvemmet med den annen part. En eller annen form for samkvem av denne type med Fellesmarkedet kan passende karakteriseres ved stikkordet «handelsavtale».

En tredje form for samkvem med Fellesmarkedet er den som kan karakteriseres ved stikkordet «assosiering». Romatraktaten inneholder i sine artikler 131—136 assosieringsregler for visse oversjøiske land og områder som er regnet opp i traktaten. Det gjelder her visse land og områder som tidligere var kolonier eller mandat-områder for en av de maktene som nå er medlemmer av Fellesmarkedet. Disse spesielle assosieringsreglene er etter min vurdering ikke noe annet enn et forsøk fra fellesmarkedslandenes side på å bytte ut en form for fremmedherredømme i kolonilandene med en annen form som er bedre tilpasset verdenssituasjonen i dag. Se avsn. 15.

Disse spesielle reglene har ingen interesse for *andre* land som overveier assosieringsalternativet, uten forsåvidt som disse reglene i artiklene 131—136 gir en ganske god karakteristikk av fellesmarkedslandenes tenkemåte. De landene som ikke er tidligere koloni-områder må, hvis de ønsker å bli assosiert, søke om assosiering i henhold til en helt annen artikkel, nemlig artikkel 238. Denne artikkelen er ganske kort og gir ingen nærmere definisjon av hva en assosiering er. Rent formelt sett kan derfor en assosiering i hen-

hold til artikkel 238 være nærsagt hva som helst, like fra en oppsigbar ordning som ikke går stort lenger enn til en handelsavtale, og til mer vidtgående ordninger som f. eks. en fullstendig tollunion eller enda mer vidtgående ordninger som i sitt vesen blir nesten det samme som fullt medlemskap. Det ville derfor være riktigere å snakke om assosieringsgraden, eller i allfall å presisere uttrykket assosiering ved å snakke om svak eller sterk assosiering. En ren handelavtale kan neppe betegnes som «assosiering» da begrepene «tollforhandlinger» og «handelsavtale» er brukt i andre artikler, f. eks. i artiklene 111,2 og 113,1. Muligheten for et land til å oppnå en bestemt form for assosiering i henhold til artikkel 238 vil altså avhenge av hvorledes Fellesmarkedets organer stiller seg på det tidspunkt da forhandlinger om assosiering foregår.

For det fjerde har vi da endelig den form for samkvem med fellesmarkedslandene som består i fullt medlemskap. Det er det fulle medlemskap som innebærer de vidtrekkende, evigvarende og livsfarlige følger. Følgene er livsfarlige ikke bare fordi det fulle medlemskap er uoppsigelig fra norsk side, men også fordi det fulle medlemskap peker så tydelig hen imot en fullstendig *politisk union* som omfatter ennogså felles utenriks- og militærpolitikk. Ikke minst i den siste tiden er dette kommet særdeles tydelig fram.

For Norge vil det være livsfarlig å la seg ta med i det storpolitiske *dragsuget* som fører i retning av en så udemokratisk, blokkpolitisk og fredsfarlig organisasjon som Fellesmarkedet. At dette virkelig er karakteren av Fellesmarkedet fremgår fullkomment klart, for det første av den strukturen som er definert i de avgjørende bestemmelsene i selve traktatteksten. Enkelte vakre formålsparagrafer har ingen reell betydning når *virkemidlene* er blitt fjernt ved andre bestemmelser i traktaten. Og det fremgår for det annet av de klare politiske tendenser som vi vet er tilstede hos de store medlemslandene i Fellesmarkedet. Jfr. også avsnittene 17, 20 og 23 nedenfor. Likeledes avsnitt 6 foran.

Det fundamentale skille i standpunktene i dag er derfor mellom på den ene side det fulle medlemskap og på den annen side de forskjellige andre former for samkvem med fellesmarkedslandene. Hvis et land først har fått avverget det fulle medlemskap, da har det beholdt sin handlefrihet, og dets borgere kan på demokratisk vis drøfte hvilke av de andre former for samkvem med fellesmarkedslandene det vil søke å etablere.

Mitt personlige standpunkt er, og har alltid vært, at Norge ikke bør gå lenger enn til å slutte en handelsavtale med Fellesmarkedet. Men det forhindrer ikke at jeg i det norske Arbeidsutvalget for Aksjonen mot medlemskap i Fellesmarkedet — De 143 — arbeider meget intimt sammen med en annen norsk økonom, min gode venn Haakon Bingen, som betegner seg selv som assosieringsmann. Den

assosieringsgraden han vil foretrekke kan kanskje karakteriseres ved stikkordet «tollunion», men Bingen pointerer at han tar avstand fra praktisk talt alt det *øvrige* innhold i Romatraktaten, og det er det vesentlige. Et intimt samarbeid mellom Bingen og meg er helt naturlig fordi nå gjelder det kampen mot det fulle medlemskap.

Slik er situasjonen i dag og slik har den vært uforandret like fra det øyeblikk da aksjonen ble startet i desember 1961. Allerede aksjonens navn betegner dette klart og tydelig: Aksjonen *mot medlemskap* i Fellesmarkedet.

For meg står dette som så enkelt og så klinkende klart at jeg har vanskelig for å forstå all den forvirring (eller kanskje bevisste fordreining?) som er oppstått omkring dette spørsmålet. Noen sier ennogså at De 143 — eller jeg personlig — har forandret standpunkt. Ikke noe steds kan det finnes uttalelser som viser at et skifte i standpunkt har funnet sted.

På det kulturelle og allmennmenneskelige område er det selvsagt mange former for samkvem med fellesmarkedslandene som de aller fleste vil være enige om, uansett om de er tilhengere eller motstandere av fullt medlemskap.

8. Det er ikke vanskelig å oppnå kortvarig økonomisk blomstring hvis man vil selge naturherligheter.

Når jeg nå går over til å drøfte mere i detalj konsekvensene av fullt medlemskap må jeg begynne med å trekke fram en historie fra våre folkeeventyr. Det er historien om Gudbrand i Lia. Kort fortalt er historien at Gudbrand og kona hans bodde på en *gård* langt borte i en åsli. Derfor kalte de ham Gudbrand i Lia. De eide jordveien og hadde to kuer. Så sa kona en dag at hun synes de skulle selge den ene kua for å få seg noen *håndskillinger*. Så *dro* da Gudbrand avgårde for å selge kua. På veien byttet han *først* kua bort mot en hest, så byttet han hesten mot en gris, så grisen mot en geit, så geita mot en sau, så sauen mot en gås og så *gåsa* mot en hane. Men så ble han så sulten at han måtte selge hanen for å få seg et måltid mat. For det er bedre å berge livet enn å *ha* en hane, tenkte Gudbrand i Lia. Og det kunne ha jo ha rett i. *Til* slutt kom han da tomhendt tilbake til kona.

Denne historien synes jeg er en god illustrasjon til hvorledes det vil gå et lite land hvis det ikke verner om sine naturherligheter og *sørger* for at det til enhver tid er *landet selv* som har det *fulle* herredømme over disse herlighetene.

Det er ingen sak for et lite land å skape en *kortvarig økonomisk oppblomstring* med høyere levestandard hvis det bare vil selge sine naturherligheter eller på annen måte vil overlate til den *uten-*

landske storkapital å utnytte dem. Men hva vil resultatet bli på lengere sikt? Indianerne solgte på begynnelsen av 1600-tallet halv-øya Manhattan i det nåværende New York til hollenderne og fikk på den måten sikkert kjennskap både til brennevinet og andre av den høyere levestandards «velsignelser». Og kolonilandene i Asia og Afrika har gjennom de siste århundrer vært så heldige å ha fremmede herrer som har kunnet «skape arbeidsplasser» for å bruke et velkjent uttrykk fra våre dagers Norge.

I begynnelsen av vårt århundre hadde Norge ledere som gjennomskuet den slags økonomisk blendverk og som skaffet oss våre konsesjonslover for å sikre at det skulle bli Norge selv som kom til å utnytte våre naturherligheter. Men i de siste årene er denne visdommen gått så fullstendig i glemmeboka at Norge ennogså har hatt en reisende ambassadør for å invitere fremmed storkapital til Norge på særlig gunstige betingelser for at denne fremmede storkapitalen som *eierkapital* skulle utnytte våre råstoff- og energikilder og dermed «skape arbeidsplasser» som det heter.

Det er den fremmede *eierkapitalen* som rommer den store fare. Fremmet *lånekapital* på gunstige vilkår står i en helt annen stilling.

Et av de mest naive argumenter som har vært brukt av medlemskapsaktivistene (bl. a. av handelsminister Gundersen i Stortinget¹) er at vi også i det tilfelle da Norge blir fullt medlem av Fellesmarkedet, vil kunne opprettholde våre konsesjonslover såsant vi bare fjerner alle de bestemmelsene som har å gjøre med nasjonal forskjellsbehandling. Ja, det er sikkert riktig at vi vil kunne opprettholde våre konsesjonslover såsant vi bare fjerner *innholdet* i dem. I relasjon til problemet om å verge oss mot den fremmede *eierkapitalen* er det jo nettopp den nasjonale forskjellsbehandling som er poenget.

La oss gjøre det tankeeksperiment at vi fjerner fra konsesjonslovene alle bestemmelser om nasjonal forskjellsbehandling, slik at altså konsesjonslovens bestemmelser kommer til å gjelde ensartet for norske og fellesmarkeds-hjemmehørende personer og firmaer, og at vi deretter — som fullt medlem av Fellesmarkedet — gir oss til å *praktisere* konsesjonslovens bestemmelser på en slik måte at vi favoriserer norske interesser, for at vi på *den* måten skal kunne opprettholde det som var selve meningen med og innholdet i våre opprinnelige konsesjonslover. Man må være meget naiv for å kunne tro at en slik praktisering skulle kunne foregå uten at det temmelig omgående kom en skarp protest fra Bryssel-kommisjonen, etterfulgt av en domsavsigelse i Fellesmarkedets domstol som stoppet denne norske praksis. Nei, sakens realitet er nok den at *enten* må

¹) Forhandlinger i Stortinget 27. april 1962, s. 2867.

vi styre klar av fullt medlemskap eller så får vi finne oss i å bli redusert til en storstilet utgave av Gudbrand i Lia.

Også den moderne reklameteknikk er tatt i bruk for å tilkalle fremmed eierkapital til Norge. For bare å nevne et enkelt eksempel:

Gjennom Fylkesmannens kontor (County Governor Office) i Tønsberg, distribueres en — fra typografisk synspunkt meget smakfull — brosjyre på engelsk «Facts about Vestfold, South-Eastern Norway». Her er vakre fotografier og oversiktlige kart for å lokke den fremmede storkapital. Kartene viser bl. a. Vestfolds beliggenhet i forhold til Sentral- og Vesteuropa, og det er tekster som f. eks. «The central location of South-East Norway in relation to the new European market groupings makes it a good place for new ventures aiming at coverage of the European market.» «First class industrial sites are available with access to good roads, railways and ice free harbours» . . . «Power from the mountains to the plains . . .» «The price per kWh in Vestfold is abt. 28 øre per kWh on long term contracts . . .», «There are large numbers of skilled workers . . . hourly earnings of adult male workers in industry varied between \$ 0.85 and \$ 1.18».

Stortingsvedtaket om Findus-konsesjonen er også en ypperlig illustrasjon til hvorledes man uten sans for *helheten* og *langsiktigheten* i vår økonomi, hodeløst slipper den utenlandske eierkapitalen inn for å «skape arbeidsplasser» i et spesielt distrikt eller en spesiell næring som man i øyeblikket tilfeldigvis er kommet til å tenke på. — Gudbrand i Lia's etterkommere har intet lært.

9. Storkonsernernes hensynsløse utnyttning av råstoff- og energikilder i økonomisk forsvarsløse land.

I moderne tid har storkonsernene gjennom den fri markedsøkonomien kunnet utvikle høyst raffinerte metoder til å utnytte landenes råstoff- og energikilder for sine egne profittformål. Metodene er så raffinerte at den alminnelige mann ikke gjennomskuer dem. Operasjonene foregår gjennom et internasjonalt nettverk av hovedselskaper og datterselskaper og finansielle manipulasjoner mellom disse selskapene. Der hvor det er profittsjanser opprettes bedrifter som «skaper arbeidsplasser». Men så snart driften blir ulønnsom enten fordi råstoffkildene er uttømt eller fordi konjunkturlørene har snudd seg, blir bedriftene nedlagt og de ansatte kastet på gaten. Og i den tiden virksomheten pågår utnyttes det kjøpende publikum gjennom allslags skjulte monopolkonstellasjoner.

Det er noen som trøster seg med at Romatraktaten jo har bestemmelser om kontroll med storkonsernene. Og med at det jo også i USA i mange år har vært en lovgivning som tar sikte på å kontrollere at storkonsernene ikke øver misbruk.

Det å tro at en ved slike lovforanstaltninger skulle kunne holde storkonsernene i tømme innenfor en økonomi som skal være preget av den frie markedsøkonomien, det er rent dagdrømmeri. Det er som å tro at man skulle kunne utrette noe under en jungelkamp om natten ved å sette inn konvensjonelle reglementsekserserte soldatavdeliger. For hvert misbruk som lovgivningen forsøker å stoppe igjen, vil storkonsernene finne 10 nye utveier til misbruk.

Det amerikanske storkonsernet General Electric har vært straffet 29 ganger for overtredelse av trustlovgivningen, men det lever like fullt i aller beste velgående. Selv en så ivrig medlemskaptilhenger som A-partiets gruppeleder Hønsvald sa i Stortinget 6. desember 1962 (i debatten om Findus-saken): «De store konsernene har mange veier å gå som ikke vi kjenner til.»

10. Panikktenkingen i Norge om de nasjonaløkonomiske ulemper ved ikke å være fullt medlem.

I Norge er det — eller har det i alle fall vært — en utbredt panikktenking: «Vi kan jo ikke stå utenfor», «Vi må inn, selv om vi ikke liker det» osv. Denne frykten er skapt og vedlikeholdt i store kretser på et fullstendig falskt grunnlag.

Det har f. eks. vært satt i omkøp skremselsproduserende regnestykker som ikke har noe grunnlag i virkeligheten. La meg ta et enkelt eksempel: det har vært laget et regnestykke som skal vise at hvis Norge blir stående utenfor, blir det en enorm tollbelastning på norsk tømmer brukt til produksjon av fint papir. Denne enorme «tollbelastningen» på norsk tømmer har bare kunnet fremkomme ved at store deler av den tollbelastningen som vedkommer andre produksjonsfaktorer er blitt regnet med som om den skulle vedkomme tømmeret. Det fører til helt absurde resultater. Beregningen viser en «tollbelastning» på norsk tømmer på 65 kroner pr. kbm. (innenlandsprisen er nå ca. 90 kroner pr. kbm). Til illustrasjon av hvor absurd dette resultatet er har jeg brukt *nøyaktig den samme beregningsmåten* på den elektriske kraft som trengs for å produsere fint papir. Det gir en «tollbelastning» på 25,7 øre pr. kWt. (innenlandsprisen er nå bare noen få øre pr. kWt.). Og den samme beregningsmåten brukt på *nøyaktig samme måte* på det kontorarbeid som trengs i produksjonen av fint papir gir en «tollbelastning» på 4,2 millioner kroner pr. kontordameårsverk! En må jo si at 4,2 millioner kroners «tollbelastning» pr. kontordameårsverk er nokså foruroligende konsekvenser av at Norge ikke går med som fullt medlem i Fellesmarkedet. Det er en skam at Handelsdepartementet og Finansdepartementet har latt slike skremsels-

produserende regnestykker som det om tollbelastningen på norsk tømmer få lov til å bre seg.

Skal vi holde oss til realitetenes verden må størrelsen av tollbelastningen på våre eksportvarer bedømmes på en ganske annen måte. Den må ses i relasjon til nasjonens samlede økonomi. Det viser seg at tollbelastningen bare utgjør en liten prosent av vår nasjonalinntekt.

Det må derfor alt ialt være *andre* faktorer enn tollbelastningen som er de *mest vesentlige* for landets samlede avsetning på fremmede markeder og i det hele tatt for vår økonomiske vekst.

Vår eksportstatistikk for de første tre kvartaler i år er en god illustrasjon til dette. Det viste seg ifølge Statistisk Sentralbyrås oppgave over samhandelen med de viktigste land at vår eksport til Fellesmarkedslanene steg i denne perioden mens vår eksport til handelspartnerne i vår egen EFTA-organisasjon sank.

Professor, daværende statsråd Gunnar Bøe skar gjennom, alt snakket og traff det vesentlige i saken da han dissenterte på Fellesmarkedssaken og gikk ut av regjeringen. Han sa at den økonomiske utvikling vårt land kan se fram imot, først og fremst vil være avhengig av vår *egen evne* til å nytte ut vårt lands muligheter. Jfr. også avsnittene 4 og 13.

11. Nasjonaløkonomisk feildømmelse av spesialiseringseffekten.

Et av de populære argumenter for et vest-europeisk fellesmarked som hyppigst høres framført, er at det vil være så meget vunnet ved at produksjonen blir ytterligere spesialisert mellom lanene.

Bygger dette argumentet på en følelses-reaksjon eller på økonomiske beregninger?

Spørsmålet er nasjonaløkonomisk. Det gjelder en spesialisering mellom lanene. Den kan ikke belyses bare ved å henvise til den velkjente spesialiseringseffekten innenfor den enkelte bedrift eller innenfor en liten gruppe av bedrifter, altså den effekten som en ingeniør vil feste seg ved.

Den amerikanske økonom *Tibor Scitovsky* har på grunnlag av data fra den nederlandske økonom *P. J. Verdoorn* foretatt beregninger som synes å vise at fordelene ved den ytterligere spesialiseringen som vil kunne oppnås ved en slik politikk som den Roma-traktaten tar sikte på, er «latterlig små».¹ Selv om data for disse beregninger ikke er så gode som vi kunne ønske og selv om beregningene er dristige, foreligger det likevel her noe som vi ikke uten videre kan skyve til side.

¹) «Economic Theory and Western Integration», London, 1956, p. 67.

Også professor *Jan Tinbergen* — en varm forkjemper for Fellesmarkedet og en kollega av *Verdoorn* — ga på et møte i Statsøkonomisk Forening, Oslo, 12. november 1962 noen tall som han selv hadde beregnet. Også disse tallene var små selv om de var litt større enn de *Scitovsky* hadde funnet.

Ved litt omtanke vil man også forstå grunnen til at spesialiseringseffekten mellom landene blir mindre og ytrer seg på en annen måte enn den tekniske spesialiseringseffekt innenfor en enkelt bedrift som klarer å opparbeide seg et større marked.

Den gevinstmulighet som ligger i landenes forskjellige produksjonsbetingelser er allerede i det vesentlige utnyttet i dag. Det er jo ingen tilfeldighet at Norges handelsflate er større enn Sveits'.

Hva for noe *mer* vil så kunne oppnås ved at flere land slår seg sammen?

Det er ganske klart at ved sammenslagningen vil den enkelte bedrift — la oss tenke på en bestemt bedrift A i et av landene — «få adgang» til et større marked. Men samtidig møter denne bedriften en tilsvarende større krets av konkurrerende bedrifter som allerede er i virksomhet og arbeider på dette utvidede marked som bedriften A nå har «fått adgang» til. Ser man alle landene under ett, vil altså forholdet mellom markedsstørrelsen og bedriftsantallet grovt regnet bli omtrent det samme som før. Det er altså ikke slik at bedriftene gjennomsnittlig får et større marked.

Spesialiseringseffekten ved en ytterligere sammenslagnning av land (ikke av bedrifter) forsvinner derfor unntagen for slike industrielle gigantbedrifter som krever mer enn et land som marked. Men for slike bedrifter begynner til gjengjeld et annet moment å gjøre seg gjeldende: det nasjonalistiske, med alle de handelspolitiske komplikasjoner som det kan føre med seg.

Det er derfor fullt forståelig at de beregninger som foreligger angående den spesialiseringseffekten som kan oppnås ved en ytterligere sammenslagnning av land, har vist små tall. Og at den økonomiske vekstrate i det store USA på ingen måte har vært større enn i mange små land.

12. Nasjonaløkonomisk feildømmelse av mulighetene for økonomisk vekst.

Ut fra historiske erfaringer kan vi regne med at de land som vil bli behersket av en fri markedsøkonomi slik som under Roma-traktaten, gjennomsnittlig kan nå en vekstrate på 3½ pst. årlig på lang sikt. Dette gjelder hvis vi skal holde oss til realiteter og ikke til ønsketekning uttrykt i vakre formålsparagrafer.

Dette må vi sammenlikne med hva vi vil kunne oppnå på lang sikt ved å stå utenfor og utnytte de manøvreringsmuligheter vi vil få ved å stå utenfor. Vi behøver på ingen måte å bruke så sterke

planøkonomiske virkemidler som f. eks. Sovjet bruker. Jeg for min del er ikke i tvil om at vi ved å bruke virkemidler som er rasjonelt planøkonomiske og samtidig er i full overensstemmelse med våre vestlige demokratiske idealer¹, kan nå opp i noe slikt som minst 5 pst. årlig som et gjennomsnitt på lang sikt. Den tilsynelatende lille forskjellen mellom 3½ og 5 betyr mye når vi tar i betraktning at det gjelder et *gjennomsnitt* på lang sikt. I løpet av f. eks. en 20 års periode svarer det til forskjellen mellom 99 og 165 pst. vekst.

Med planøkonomien mener jeg da noe helt annet enn økonomiske analyser som f. eks. foretas i Frankrike. De er godt utførte *analyser*, men de er ikke koblet sammen med et slikt utvalg av virkemidler at det blir mulig å realisere virkelig høye vekstrater på lang sikt. Ordet «planøkonomi» blir av mange brukt om noe som slett ikke er det. Jfr. avsnitt 6.

13. Den automatiske bremsemekanisme under Romatraktat-systemet.

Grunnen til den lavere vekst på lang sikt under en slik fri markedsøkonomi som vil herske under et Romatraktat-system, kan vi illustrere ved å tenke på en bil som har en innebygd automatisk tidsinnstilt bremsemekanisme som alltid utløses 2 min. etterat bilen er kommet skikkelig i gang. Når farten er blitt bremsed ned, vil bremsevirkningen opphøre så bilen igjen kan ta fart. Slik vil det gå framover i rykk. En bil som har en slik innebygd automatisk bremsemekanisme vil selvsagt i *kortere perioder* kunne komme opp i en noenlunde tilfredsstillende fart. Det er de gode konjunkturår.

Men det er et synsbedrag hvis man forestiller seg at den relativt betydelige vekst som vi kan iaktta i gode konjunkturfaser under fri markedsøkonomi, kan tas som uttrykk for det som kan oppnås gjennomsnittlig på *lang sikt* under en slik økonomi.

Vest-Tyskland, Italia og Frankrike er typiske eksempler på det jeg her har sagt. I noen av de siste årene har det vært en relativt høy vekstrate i disse økonomiene. Og dette har villedet noen til å tro at *denne* vekstraten var uttrykk for dynamiske krefter som vil holde seg på *lang sikt*.

For den konservative engelske regjering har sikkert dette blendverket vært en meget vesentlig årsak til at den har villet søke seg inn i Fellesmarkedet. Det britiske arbeiderpartis leder *Hugh Gait-skill* har karakterisert dette blendverket med disse ord: «Ville vi nødvendigvis bli økonomisk sterkere hvis vi går inn i Fellesmarkedet, og svakere hvis vi blir stående utenfor? Mitt svar er nei . . . Jeg er kvalm av alt det sludder som har vært skrevet og sagt om

¹) Jfr. s. 256—259 i min avhandling «Preface to the Oslo Connel Model» i boken «Europe's Future in figures». Amsterdam 1962.

dette spørsmålet!» (Text of speeches made at the 1962 Labour Conference, s. 4 og s. 8).

Det samme blendverket har også forvirret store kretser i Norge.

En sjarmerende naiv illustrasjon til dette er høyremannen, stortingsmann *Asdahl's* replikk (Forhandlinger i Stortinget 25. april 1962, s. 2718): «Har ikke den vesteuropeiske markedsøkonomi — vist seg å være den mest ekspansive og velstandsskapende som finnes?»

Også i store kretser i Norge som *kaller seg* sosialistiske har det samme blendverket gjort seg kraftig gjeldende. Jfr. forøvrig avsnitt 14 nedenfor.

14. Den nåværende stagnasjon og begynnende tilbakegang i fellesmarkedslandene.

Allerede høsten 1961 sa jeg til mine venner at jeg håpet Norges beslutning om eventuelt å ta opp forhandlinger med Fellesmarkedet om medlemskap ville bli utsatt så lenge som mulig. Tiden ville da avsløre blendverket med de høye vekstrater i Vest-Tyskland, Italia og Frankrike.

Heldigvis er vi nå kommet så langt at blendverket begynner å bli avslørt. For bare å ta eksempelet Tyskland. Det er nå blitt klart at den sterke vekst der er i ferd med å stagnere. Industrimagnaten *Alfried Krupp* har uttalt at «mengdekonjunkturen er forbi». Og det kjente økonomiske tidsskrift *Financial Times* uttrykker det slik at for Tysklands vedkommende er man nå kommet til *slutten på en epøke*. Den vest-tyske økonomiminister *Ludwig Erhard* har også slått alarm og sagt at man må begynne å bremse. I året 1961 (fra januar til januar) var det *ingen økning* i Vest-Tysklands industriproduksjon, og i fellesmarkedslandene som helhet viste en slik nøkkelindustri som jern- og metallproduksjonen en *direkte nedgang* på hele 5 prosent.

Den kraftige nedgang på aksjebørsene i USA og Vest-Europa i 1962 er trekk i det samme bilde.

Alt dette illustrerer den innebygde bremsemekanismen som begynner å virke en stund etter at veksten er kommet opp på et noenlunde tilfredsstillende nivå. Bremsemekanismen begynner å virke fordi det under en fri markedsøkonomi er umulig å sørge for en tilfredsstillende vekst på lang sikt samtidig som man holder inflasjonen i tømme. For å kunne løse det problemet må det brukes andre virkemidler.¹

¹) Dette at det trengs andre virkemidler er også konklusjonen på en utredning foretatt av professor *Gerhard Stoltz* etter oppdrag av regjeringen og med professorene *Trygve Haavelmo*, *Johan Einarsen* og *Ole Myrvoll* som rådgivende utvalg. Utredningen er 12. november 1962 oversendt Stortinget.

Frykten for økonomiske nedgangstider er etterhvert blitt mer og mer utbredt både i Fellesmarkedet og i OECD.

Brysselkommisjonen har nylig sendt et memorandum til fellesmarkedsregjeringene om at det kan bli nødvendig å «gjøre noe», men noen konkrete forslag er ennå ikke formulert¹. Det er forståelig at Brysselkommisjonen trenger tid til å tenke seg om. Roma-traktaten forbyr jo nemlig de virkemidler som ville være nødvendig for en virkelig løsning.

Også OECD har avgitt en rapport om nødvendigheten av økonomisk aktiviseringspolitikk. I full overensstemmelse med prinsippene for det uopplyste pengevelde har OECD ingenting annet å anvise enn det gamle midlet med statlig underskuddsbudsjettering ved utgiftsøkning og skattelettelser², altså det gamle midlet som passet i 1930-årenes depresjonsperiode, men som i situasjonen nå skaper den *uløselige konflikten* mellom ønsket om en høy vekstrate og ønsket om å holde inflasjonen i tømme. Det er omtrent som om man i dag skulle ta til orde for at man bør ta *dampmaskinen* i bruk i industrien.

15. Fullt medlemskap stiller små land utenfor de virkelig store ekspansjonsmuligheter i verdensøkonomien.

Medlemskap i Fellesmarkedet er *evigvarende* i den forstand at det er uoppsigelig fra det enkelte medlemsland side (artikkel 240).

Når et land skal ta stilling til spørsmålet om det bør søke medlemskap, må det derfor tenke på dynamikken i den økonomiske verdensutviklingen på lang sikt. Det er å gå i blinde hvis man bare tenker på situasjonen nå eller i de nærmeste årene framover.

Det som først og fremst kommer inn i bildet på lang sikt er de enorme landområder og folkemengder som tilsammen utgjøres av de i dag underutviklede deler av Asia, Afrika og Latin-Amerika. Når man tenker på den besluttomhet som nå gjør seg gjeldende i disse områder for å få istand en rask økonomisk vekst, og på den villighet til å hjelpe denne vekstprosessen som nå gjør seg gjeldende i flere industrialiserte land og i internasjonale organisasjoner, må det bli klart at i de underutviklede landene ligger de virkelig store ekspansjonsmuligheter i verdensøkonomien. Disse områder vil allerede nokså snart bety ikke så lite. Og senere vil de mer og mer komme til å representere en meget vesentlig del av verdens kjøpekraft. Handelsforbindelser med disse områdene er derfor av særlig betydning for ethvert land som ønsker å trygge sin egen økonomiske fremtid. Ikke minst gjelder dette for de små landene.

De underutviklede landene som i dag er blitt virkelig fri og

¹) NTB-telegram gjengitt 15/12-62 i Aftenposten og Morgenbladet.

²) Jfr. f.eks. Morgenbladet 15/12-62.

ikke bare har byttet ut en form for kolonialisme med en annen gjennom assosiering til Fellesmarkedet, er *antagonistiske* overfor det vesteuropeiske Fellesmarkedet. For bare å nevne noen få eksempler. Nehru i India har sagt: «Fellesmarkedet vil bli en mer maktfull måte til å opprettholde kontrollen over utviklingslandene enn noen kolonimakt noensinne har kunnet bruke». Nkrumah i Ghana har sagt: «Fellesmarkedet er et middel til å opprettholde den nåværende tingenes tilstand med rike og fattige land». Tom Mboya i Kenya har sagt: «Gjennom Fellesmarkedet prøver de gamle kolonimakter igjen å få kontroll over statene i Afrika» og «*Vår sjanse er å handle med europeiske stater utenfor Fellesmarkedet*». Det er grunn til å feste større tilit til hvorledes utviklingslandenes egne ledere bedømmer situasjonen enn til de talemåter om utviklingshjelp o. l. som politikere fra fellesmarkedslandene fra tid til annen kommer med. Jfr. også avsnitt 22 nedenfor.

Det er bare et tidsspørsmål når alle de nå underutviklele landene blir virkelig frie og kan gjennomføre sin selvstendige handelspolitikk. Allerede nå er det som kjent tendenser til Fellesmarkedsdannelser i flere av de underutviklele landene. Og disse fellesmarkedene vil bli behersket av en mye større forståelse av *de betingelser som må være oppfylt* for at man skal kunne få istand rask økonomisk vekst på lang sikt. Disse landene vil ikke, slik som det vesteuropeiske Fellesmarkedet, bli hengende igjen i det uopplyste pengevelde. Det spørsmålet som de små landene, som overveier medlemskap, må stille seg, er derfor hvor meget de kommer til å *tape* fordi de ved å komme inn som medlem i det vesteuropeiske Fellesmarkedet, automatisk vil komme til å vanskeliggjøre deres deltakelse i den virkelige store ekspansjonen i verdensøkonomien på lang sikt. Jeg er ikke i tvil om at dette tapet vil bli meget større enn en mulig kortsiktig gevinst ved medlemskap i EEC.

De medlemskapsaktivistene som er tilbøyelig til å avfeie norsk eksport til utviklingslandene som noe som er «uten større praktisk betydning», bør sette seg inn i hva praktiske og initiativrike forretningsmenn mener. De bør f.eks. lese et intervju i det ultrakonservative Morgenbladet 15. desember 1962 med direktør *Knut T. Olsen*. Han sier: «Den alminnelige oppfatning blant nordmenn bosatt i Østen (Orienten) er at norske forretningsmenn som er på jakt etter nye markeder ikke bare burde konsentrere seg om Europa og USA . . . Det finnes nemlig etter min mening *uante muligheter* (uthevet av R.F.) for et stort antall norske produkter (på markedene i Orienten), og jeg mener ikke her bare våre tradisjonelle norske eksportprodukter, men også innen konsumsektoren . . . Det nytter ikke bare med korrespondanse, man er nødt til å reise selv, både der hvor vi hadde gamle forbindelser og der hvor vi opprettet

nye, mottok vi ordrer, ja jeg besøkte i det hele tatt ikke ett sted der man ikke viste stor interesse for norske produkter».

I et intervju i Aftenposten 21. oktober 1961 behandles Nigeria som tørrfiskmarked. Mange andre eksempler kunne også nevnes.

Det er konvensjonell sløvhetstenking som gjør at vi oppfatter verden som bestående bare av Vest-Europa og USA og at vi bare tenker på våre konvensjonelle eksportprodukter. Det å «koke aluminium» f. eks. er jo noe som krever lite arbeidskraft og kan læres av nærsagt hvem som helst bare fabrikken er ingeniørmessig godt bygget. Hvorfor satse så ensidig på slike områder der mange kan konkurrere? Hvorfor ikke i steden bruke litt oppfinnsomhet og satse på områder der den høykvalifiserte menneskelige arbeidskraft er avgjørende? Tenk på skipsfartens folk, like fra dekksgutten til skipsrederen. Tenk på Jørgen S. Liens eksport av kontormaskiner osv.

16. Det taktiske spill om særvilkår for Norge.

Store deler av det norske folk er blitt *villedet* til å anbefale at det tas opp forhandlinger om fullt medlemskap fordi de har fått seg forelagt uklare forespeilinger om at også et land som er fullt medlem kan oppnå *særvilkår*, f. eks. generelle unntaksbestemmelser fra den frie etableringsretten og de frie kapitalbevegelser og spesielle unntaksbestemmelser for områdeutbygging og for landbruksprodukter og fiskeprodukter (i art. 38 klassifisert som landbruksprodukter) på grunn av spesielle naturlige forhold.

Snakket om særvilkår er i stor utstrekning blitt brukt som en avledningsmanøvre under debatten. Dette har vært et av de viktigste knep i det planmessige arbeide med å lure det norske folk. Dette arbeidet har foregått etter en plan i to faser.

Første fase bestod i å konsentrere all oppmerksomhet om det *økonomiske* og om de fristende særvilkår som man sa at Norge skulle kunne oppnå selv i det tilfelle da landet ble fullt medlem. Dette var et av de viktigste lokkemidlene som ble brukt for å få folk til å støtte en søknad om fullt medlemskap. Og mange ærlige folk lot seg lure.

Annen fase — som nå er påbegynt — består i at våre forhandlere skal oppgi kravene om særvilkår fordi Brysselautoritetene *ikke liker dem*. Og samtidig skal det her hjemme settes igang en intens prosess med bortforklaringer for å få det norske folk til å glemme dette med særvilkårene. Denne bortforklaringsprosessen skal bygge på resonnementet om at *selvsagt* kan ikke Norge vente å få bedre behandling enn andre. Vi må, heter det, være villig til å

1) Jfr. f.eks. Arbeiderbladets Leder 7/8-62, omtalt i min artikkel «Riksrett?» i Arbeiderbladet 28/11-62.

oppgi tanken om at vi selv skal kunne ordne viktige deler av vår økonomi. Vi må oppgi denne tanken til fordel for de storstilte politiske perspektiver som nå åpner seg. Det uredelige spillet med utenriksministres erklæring 12. november 1962 i Bryssel om de politiske spørsmål har jeg behandlet nedenfor i avsnitt 17.

Her skal jeg bare behandle de økonomiske særvilkår. Vi må nå endelig engang bli klar over hva slags særvilkår som virkelig er traktatmessig mulig og hvilken verdi de kan ha for et land som Norge.

Når det gjelder en traktat som det enkelte medlemsland ikke noensinne selv kan si opp, blir det avgjørende ikke særvilkår for overgangstiden, men særvilkår som for det første er *varige* (uten tidsbegrensning), for det annet angår *fundamentale* forhold og for det tredje er slik at landet selv kan *sikre* seg avgjørelsen.

Det er av stor interesse å sitere et lite utvalg av eksempler for å belyse at det var tanken om *slike* særvilkår og troen på at *nøe slikt* skulle kunne oppnås gjennom forhandlinger om fullt medlemskap, som man hadde klart å få inn i hodet på ærlige folk i tiden før, under og etter stortingsvedtaket av 28. april 1962. En mengde eksempler av denne art kunne siteres, ikke minst fra fiskeriorganisasjonene. Jeg må imidlertid nøye meg med følgende eksempler.

A. Brev av 12. desember 1961 fra Landbrukets Sentralforbund og Norges Bondelag til Det Kongelige Utenriksdepartement:¹

«1. De norske myndigheter (uthevet her) må ha fortsatt og *varig adgang* (uthevet her) til å treffe de tiltak som er nødvendige for å sikre jordbruksbefolkningen i alle distrikter av landet et inntektsnivå som samsvarer med det generelle inntektsnivå i Norge.

2. Det må tas *varig forbehold* (uthevet her) for å beholde den lovgivning og de utfyllende bestemmelser og administrative tiltak som er nødvendig for å opprettholde i hovedtrekk den form for *markedsorganisering* (uthevet her), for jordbruksprodukter som nå er innarbeidet i vårt land.»

B. I brev av 15. februar 1962 fra Norges Bonde- og Småbrukarlag til Stortingets utenriks- og konstitusjonskomite sies det²: «Det er ikke tilfredsstillende for norsk jordbruk å få former for særavtaler eller protokoller uten av *varig karakter*» (uthevet av Bonde- og Småbrukarlaget).

C. I en uttalelse til Stortinget fra representantskapet i Norges Bonde- og Småbrukarlag sies det³:

«Vi må selv kunne ta de avgjørelser som er nødvendige for

1) Tillegg I til St. meld. nr. 15, 1961—62, s. 41.

2) Tillegg III til St. meld. nr. 15, 1961—62, s. 9.

3) Nationen 22/6-62.

å opprettholde jordbruksproduksjonen, for å sikre avsetningen og holde et forsvarlig inntektsnivå . . . Norge må ha *varig adgang* (uthevet her) til å føre *sin egen nasjonale* (uthevet her) politikk. Skulle det vise seg at man ikke kan få varige særordninger for jordbruket, vil representantskapet innstendig henstille til Stortinget ikke å gjøre vedtak om å melde Norge inn i Det europeiske økonomiske fellesskapet.»

- D. I brev av 24. november 1961 fra Landsorganisasjonen i Norge til Det Kongelige Utenriksdepartement sies det¹:

«Det er . . . forståelig at de norske fiskere er bekymret for at utenlandske fiskeriinteresser skal få rett til å utnytte de norske fiskeforekomster. Dette problem *synes imidlertid* (uthevet her) delvis å kunne løses allerede ved en *rimelig fortolkning* (uthevet her) av de nåværende bestemmelser i Romatraktaten.»

« . . . felles kapitalmarked . . . »

Uten reservasjoner å godta Romatraktatens regler på dette punkt vil . . . utvilsomt bety at vi må oppgi flere av de virkemidler vi i dag bruker . . . Det er derfor *nødvendig* (uthevet her) å . . . *sikre* (uthevet her) de nødvendige unntak for at vi (uthevet her) fortsatt skal kunne føre en politikk som vi (uthevet her) ser oss tjent med. Dette er formodentlig det generelt viktigste område hvor Norge *må* (uthevet her) få visse unntaksbestemmelser for å hindre uheldige konsekvenser.»

«Når det gjelder vurderingen av hvilket forhandlingsopplegg som bør velges, er det *meget som tyder på* (uthevet her) at det beste utgangspunkt for Norge vil være at det søkes om Fullt medlemskap og at det *på samme tid* (uthevet her) settes fram anmodning om de særbestemmelser det er behov for.»

- E. Flertallet i den utvidede Utenriks- og konstitusjonskomite (altså det flertallet som ønsket forhandlinger om medlemskap, ikke de to mindretallene som var mot medlemskap) sier²:

«Flertallet mener derfor det er *nødvendig* (uthevet her) at en for det første oppnår tilfredsstillende ordninger som verner norske jordbruksinteresser i overgangstiden. Men *enda viktigere* (uthevet her) er det å få *varige* (uthevet her) særordninger som trykker inntektsnivået i vårt jordbruk . . . »

Det bør fra norsk side *fastholdes* (uthevet her) at jordbrukets salgs- og øvrige *samvirkeorganisasjoner* (uthevet her) kan opprettholdes . . . »

- F. Bent Røiseland var saksordfører for det angjeldende avsnitt

¹) Tillegg I til St.meld. nr. 15, 1961—62, s. 30.

²) Innst. S.nr. 165 for 1961/62 s. 308.

under hovedforhandlingene i Stortinget¹. Om konsesjonslovene bemerker han først at ved medlemskap må alt som har å gjøre med nasjonal forskjellsbehandling fjernes. Dette er selv sagt og noe som alle har forstått. Dette har ingen interesse i denne forbindelse. Det som har interesse i denne forbindelse er at Røiseland så sterkt fremhevet den fundamentale betydning av å sikre norsk avgjørelse på vesentlige områder. (Det å sikre norsk avgjørelse er selv sagt et helt annet spørsmål enn hva bestemmelsene skal gå ut på, f. eks. ingen nasjonal forskjellsbehandling.) Han sier:

«Ved å halde på det vesentlige i konsesjonslovgjevinga må ein i stor mon kunne berge norske naturrikdommar. Detté må vi få klårlagt, og vi må bli heilt visse på at dette held. Dersom ikkje denne tolkinga skulle halde, må (uthevet her) vi tinge om å få særordningar, (uthevet her) fordi næringslivet vårt er så avhengig av naturrikdomane våre. Med dei geografiske tilhøva som vi har, og med den busetnaden som vi har, står og fell det heile faktisk med at vi (uthevet her) har ein viss kontroll med utnyttinga av naturrikdomane våre . . .»

G. Stortingsmann Garbo sier²: «Jeg vil ikke drømme om å godta norsk medlemskap på hvilke som helst vilkår. Når jeg stemmer for å oppta forhandlinger, er det i troen på (uthevet her) at Norge vil få fastslått en slik forståelse av de bestemmelser som særlig opptar oss, at vi kan ha trygghet for. (uthevet her) at vi parig (uthevet her) får sikret våre viktigste interesser. Skulle denne forutsetning mot formodning svikte, da får vi ta opp spørsmålet om en løsere assosiering, og skulle heller ikke dette føre fram, da skal vi ikke vike tilbake for tanken om å bli stående utenfor.»

H. Det avgjørende punkt i Stortingets votering 28. april³ 1962 var punkt III. Her ble det uttrykkelig pointert at hensikten var å søke forhandlinger om særvilkår. Det forslaget som ble vedtatt lyder:

«III. Stortinget mener at under de foreliggende omstendigheter må det antas at det beste utgangspunkt for vårt land vil være å søke forhandlinger om de særvilkår Norge kan oppnå, (uthevet her) på grunnlag av fullt medlemskap . . .»

De siterte uttalelser A—G og selve stortingsvedtaket sitert under H er gode eksempler på hvorledes det var lyktes å få folk til å tro på myten om at betydningsfulle særvilkår skulle kunne oppnås på grunnlag av en søknad om fullt medlemskap.

¹) Forhandlinger i Stortinget 25. april 1962, s. 2723.

²) Forhandlinger i Stortinget 27. april 1962, s. 2870.

³) Forhandlinger i Stortinget 28. april 1962, s. 3010. Jfr. også komiteinnstillingen s. 330.

La oss så se på hvilket grunnlag som faktisk forelå for å oppnå særtilkåper.

Fundamentale særtilkåper av generell art er ifølge traktatens ånd og tekst umulige. Fundamentale særtilkåper for de spesielle spørsmål om områdeutbygging og landbruks- og fiskeprodukter er ifølge art. 42 mulige i den utstrekning Rådet i Bryssel bestemmer (etter overgangstiden skjer det ved kvalifisert flertall). Det nå sittende Råd kan imidlertid ikke binde alle fremtidige Råd ved å sikre et medlemskapsøkende land *varige* og *fundamentale* særtilkåper på disse områder. Det ville være ensbetydende med å endre traktaten. (Jfr. tidsbegrensningen i artikkel 2,1 i protokollen for Luxembourg). Sikringen måtte i tilfelle skje med en protokoll som (ved enstemmighet) ble vedtatt som del av traktaten ved det nye lands tiltrædelse som fullt medlem.

For meg og for alle som virkelig har lest og forstått Roma-traktaten og fulgt med i utviklingen innenfor Fellesmarkedet og tenkningen derom må det stå som praktisk talt umulig at Norge på denne måten skulle kunne skaffe seg særtilkåper etter de linjer som er karakterisert ved sitatene foran, altså særtilkåper som er *varige* og *fundamentale* og som Norge kan *sikre seg* uten å være avhengig av avgjørelser i organene i Bryssel. De tilleggsprotokoller som skulle sikre oss slike særtilkåper, ville jo helt forandre fellesskapets karakter. Medlemskapsmotstanderne har også både i skrift og tale lenge forsøkt å forklare dette, men altså til ingen nytte.

Umuligheten av slike særtilkåper er det også gitt klart uttrykk for i Bryssel-kommisjonens publikasjon av juli 1962 «The First Stage of the Common Market» der det (i norsk oversettelse) sies (s. 98): «Fellešskapet vil aldri kunne gi sin tilslutning til ordninger som ved protokoller eller på annen måte innfører unntak fra traktatreglene som er *varige* (uthevet her) eller er så *omfattende* (uthevet her) at selve traktatreglene kommer til å fortonne seg som unntak».

Det kan ikke være mulig at vår høyeste utenriksledelse har vært blind for disse faktiske forhold. Den eneste forklaring på at den ikke i tide har stoppet den drømmetenkningen om særtilkåper som kommer til uttrykk i sitatene ovenfor, er at den har *ønsket* at denne drømmetenkningen skulle fortsette *en stund* som en del av den første fase i lureriet.

Så kom da bomben i Bryssel 12. november 1962 da utenriksministeren ved åpningen av Norges forhandlinger i Bryssel ikke sa *et eneste ord om særtilkåper*, men bare avga en erklæring om *politiske* forhold som Stortinget ikke hadde bemyndiget ham til å avgi noen erklæring om. Jfr. også avsnitt 17.

Selv om det ikke er noen realistisk sjans til at Norge kan oppnå særtilkåper som virkelig tilfredsstiller de kravene som er kommet

til uttrykk gjennom sitatene foran, er det ikke utenkelig at et storpolitisk ønske om å få iallfall noen av de små nordiske land med som fullmedlemmer, kan gjøre at ledende land i Fellesmarkedet finner det hensiktsmessig å strekke seg langt i retning av å la disse små landenes forhandlere i Bryssel bringe med seg hjem økonomiske særtilkånder som for mange kan se ut som fristende.

Slike særtilkånder må folket se på med den ytterste skepsis. Det må granskes nøye at særtilkånderne både er *varige* (uten tidsbegrensning) og *sikret*, altså slik at de ikke er avhengige av, eller kan endres ved, senere vedtak i et fellesmarkedsorgan. Og det må nøye granskes hvilke muligheter som foreligger for at innrømmelser som måtte være oppnådd på spesielle økonomiske felter, kan bli gjort illusoriske fordi traktaten skaper *andre bindinger* på landets handlefrihet som gjør at landet ikke kan få dradd en reell nytte av innrømmelsene. Traktatens regler må vurderes som et samlet system.

Og endelig må det nøye granskes om det skulle være slik at innrømmelsene er kommet i stand ved en tøyning eller omgâelse av bestemmelser i den nå gjeldende traktat. Hvis først ett eller flere særtilkånder er blitt til på en slik måte, har man jo ingen sikkerhet mot at disse særtilkånderne senere i sin tur kan bli gjort illusoriske ved en tøyning eller omgâelse.

17. Det taktiske spill om de politiske konsekvenser.

Ved åpningen av Norges forhandlinger i Bryssel 12. november avga Norges utenriksminister en erklæring om *noe annet* enn det Stortinget hadde vedtatt å oppta forhandlinger om.

Det taktiske spillet som har vært drevet om dette fundamentale spørsmålet rommer en dødelig fare for det norske folk. Faren gjelder ikke bare Fellesmarkedsspørsmålet, men det gjelder — og det er enda viktigere — *selve demokratiet og redeligheten* i vårt politiske liv. Dette spillet er så livsfarlig at det må avsløres og stoppes.

Hva er det så saken gjelder?

17.1. Regjeringens syn

Det er vel kjent at utenriksministeren ønsker å få Norge trukket inn i et mest mulig intimt samarbeid med Vesteuropa, ikke bare økonomisk men på nær sagt alle områder, ennogså på det militærpolitiske. Og det er også vel kjent at det har lyktes ham å overtale regjeringen til å følge ham meget langt på den veien.

Det spørsmålet som her foreligger er imidlertid ikke hva utenriksministeren personlig eller regjeringen ønsker, men hva *Stortinget* har tenkt og ment og vedtatt om de politiske sider av saken.

17.2. Politisk samarbeid på grunnlag av Romatraktaten er noe annet enn videregående politisk samarbeid

Allerede i selve traktatens bestemmelser er det for land som blir fullt medlem foreskrevet visse former for politisk samarbeid eller integrering som følger mer eller mindre direkte som konsekvens av det økonomiske samarbeid. Dette gjelder først og fremst landenes ytre handelspolitikk, deres sosialpolitikk og visse viktige indre økonomisk-politiske prinsipper, f.eks. det om fri markedsøkonomi, harmonisert skattepolitikk osv. Disse typer av politisk samarbeid kan kalles de *traktatbestemte*.

I traktatens innledningsavsnitt er snakket noe om *videre* politiske mål, men bare i vage vendinger. Det sies at de opprinnelige seks medlemsland «er besluttet på å skape grunnlaget for et stadig nærmere fellesskap mellom de europeiske folk» (det menes de vesteuropeiske. R.F.). Når det gjelder mulige nye medlemmer kreves bare at de skal dele det ideal at man «gjennom denne forening av ressursene» (altså gjennom det rent økonomiske R.F.) skal «styrke forsvaret av fred og frihet». Selve traktatteksten binder medlemmene bare i de rent økonomiske spørsmål og i de politiske spørsmål som mer eller mindre direkte henger sammen med det økonomiske, nemlig de jeg nevnte ovenfor og betegnet som de *traktatbestemte*.

I Bonn-erklæringen av 18. juli 1961, vedtatt av stats- eller regjeringssjefene i de seks Fellesmarkedsland (St.meld. nr. 15, 1961-62, s. 46) er drøftet flere *videregående* politiske mål. Det tales ennogså om «å utvikle sitt politiske samarbeid med sikte på Europas samling». Men denne erklæringen er bare et fremtidsperspektiv og utgjør ikke noen del av Romatraktaten.

Det må skilles skarpt mellom det *traktatbestemte* politiske samarbeid som følger av Romatraktaten og det *videregående* politiske samarbeid som er skissert i Bonn-erklæringen. De viktigste konkrete bestanddeler i det videregående politiske samarbeid — altså det som går utenfor Romatraktaten — er en felles utenriks- og militærpolitikk. (Om dette i tilfelle skulle realiseres gjennom et statsforbund eller enda mer intimt gjennom en forbundsstat, er i denne sammenheng uten betydning).

Ved fullt medlemskap vil Norge etterhvert automatisk bli trukket med i alt det traktatbestemte politiske samarbeid som etterhvert utvikler seg. Dette er alle klar over. Det trenger ingen yterligere forklaring eller dokumentasjon.

Kjernepunktet i det spørsmålet vi her drøfter er om og i tilfelle i hvilken utstrekning et medlemskap i Fellesmarkedet, slik det er definert i Romatraktaten, også kommer til å trekke med seg et vidtgående politisk samarbeid ut over det som er spesifisert i selve traktaten, f.eks. samarbeide også på det utenrikspolitiske og mili-

tærpolitiske område, og hvilken stilling man i det hele tatt vil ta til forskjellige slags politisk samarbeid i Vest-Europa.

Assosieringsfolkene her hjemme avviser ikke i og for seg et politisk samarbeid med Fellesmarkedslandene; men de ønsker en oppsigelig avtale, som er slik at *vi selv* til en hver tid er fullstendig herre over hvor langt og hvorledes vi vil delta i dette politiske samarbeidet.

Handelssamkvemsfolkene her hjemme ønsker et sterkt handels-samkvem med Fellesmarkedslandene, men de avviser ethvert generelt politisk samarbeid med en blokkdannelse av den struktur som er definert i Romatraktaten. Noen av handelssamkvemsfolkene går inn for en oppsigelig og rent økonomisk avtale (en mer eller mindre omfattende handelsavtale) mens andre mener det kan vær nok å la handelssamkvemet med Fellesmarkedsland foregå etter de retninger som allerede er trukket opp i den mer internasjonalt betonte GATT avtale (mellom 23 land, blant dem Norge, senere utvidet til nærmere 50 land) eller enda bedre i det verdensomspennende FN-regi. Personlig har jeg alltid ment og mener fremdeles at en eller annen form for ren handelsavtale med Fellesmarkedslandene vil være den beste løsning for Norge. (Jeg mener også at GATT-avtalen bør erstattes av noe annet og mer rasjonelt, men det er en annen sak.)

Alle assosieringsfolkene og alle handelssamkvemsfolkene her hjemme er enige om at den innbyrdes forskjellen mellom deres standpunkter er for ingenting å regne sammenliknet med det som skiller dem fra tilhengerne av fullt medlemskap.

Dette er i korthet problemstillingen når det gjelder det politiske samarbeidet med Fellesmarkedslandene.

17.3. Ikke tenk på det videregående politiske samarbeidet nå

Motstanderne av fullt medlemskap — assosieringsfolkene og handelssamkvemsfolkene — har i skrift og tale forsøkt å forklare at det er en fiksjon å tro at det går an å slutte seg til som fullt medlem i det *økonomiske* fellesskapet som er fastlagt i Romatraktaten uten etterhvert med historisk nødvendighet å bli trukket inn i en *fullstendig politisk integrasjon*, omfattende praktisk talt alle sider av samfunnslivet, også det utenrikspolitiske og militærpolitiske.¹ Hvis lille Norge står bundet på hender og føtter i et fullstendig økonomisk fellesskap som det aldri noensinne kan komme ut av ved sin egen beslutning, vil det umulig kunne stå *imot* den fullstendige politiske integrasjon — omfattende bl.a. felles uten-

¹) Jfr. f.eks. mine artikler i *Nationen* 14/4-62 og *Aftenposten* 16/4-62 og en mengde innlegg i Stortinget fra assosieringsfolk og handelssamkvemsfolk.

riks- og militærpolitikk — som må komme før eller senere med historisk nødvendighet uansett hvor enig eller uenig de seks Fellesmarkedslandene måtte være i dag om *formene* for den fullstendige politiske integrasjon. Å tro at lille Norge skulle kunne stå imot et slikt press, er en abstraksjon som ligger utenfor enhver sunn fornuft. Argumentet om at det jo ville kreves *enstemmighet* er bare formelt og helt urealistisk. Det er som historien om lammet og løven som var blitt enige om at de for fremtiden skulle spise samme slags mat, og at den skulle bestemmes ved *enstemmighet*¹.

Likevel har denne abstraksjonen om at det *går an* å behandle de to tingene særskilt: på den ene siden fullt medlemskap ifølge Romatraktaten og på den annen side den fullstendige politiske integrasjon, helt behersket medlemskaps-propagandaen hos oss. For noen av medlemskapsaktivistene skyldes det, etter min mening, et bevisst taktisk spill fordi de *ønsker* at sluttresultatet skal bli en fullstendig politisk integrasjon med front mot andre deler av verden og da særlig mot Sovjet og de landene som samarbeider med Sovjet, og fordi de antar det vil være lettest å få dette til hvis de først kan få lokket det norske folk med på fullt medlemskap. For andre — og kanskje de fleste av — medlemskapstilhengerne skyldes det vel bare en feilvurdering av sakens historiske perspektiv. Uansett hva årsaken kan være, er det nødvendig å slå fast at det er denne abstraksjonen om at det *går an* å behandle de to tingene særskilt, som har preget medlemskapspropagandaen.

For å dokumentere dette vil det være nok å gi noen få typiske sitater. Et nærsagt ubegrenset antall andre sitater kunne også trekkes fram.

3A. Formannen i Stortingets utenriks- og konstitusjonskomite, *Finn Moe* (Arbeiderbladet 16/1-1962): «Det må ansees for gitt at Norge kan gå med i det europeiske fellesskap uten å være forpliktet til å delta i det politiske samarbeid».

3B. *Finn Moe* (Forhandlinger i Stortinget 3/11-1961 s. 315): «Det er bare en liten bemerkning til herr Braadland og herr Borten, som nå understreket at man ble mer eller mindre politisk bundet av medlemskap i Fellesmarkedet. Der vil jeg bare henvise både herr Braadland og herr Borten til å studere hvordan Fellesskapets medlemsland voterer i De forente nasjoner i de forskjellige saker. Da vil de se at medlemslandene føler det slik at de står *politisk fullstendig fritt* (uthevet av R.F.).»

3C. Utenriksminister *Halvard Lange* (sammesteds i umiddelbar tilknytning til *Finn Moe's* innlegg sitert under 3B): «Jeg vil gjerne

¹) Et liknende naivt argument brukte statsråd Gundersen om harmonisering om lovreglene *innenfor* Romatraktaten. Forhandlinger i Stortinget 27/4-62, s. 2868.

bekreftede det som herr Finn Moe nå sa. *En ting er at det mellom Fellesmarkedets land i henhold til Bonn-erklæringen er satt opp som et arbeidsmål for framtida å arbeide seg framover mot en felles utenrikspolitikk. En annen ting er hva situasjonen er i øyeblikket og for «atskillige år framover». (Logikken med å trekke frem at det kan ta «atskillige år» å realisere den felles utenrikspolitikk når debatten gjelder fullt medlemskap i noe som er *evigvarende* i den forstand at det aldri kan oppsies fra norsk side, er det svært vanskelig å forstå. R.F.)*

3D. Stortingsrepresentant *Otto Lyng*, en av dem som stemte for forhandlinger om fullt medlemskap (Forhandlinger i Stortinget 25/4-62, s. 2735—2736): «Han (Bondevik) sa dermed indirekte at ved fullt medlemskap bandt man seg mer eller mindre til alle fremtidige avgjørelser i Fellesskapet. Er herr Bondevik av den oppfatning at hvis det fremtidige samarbeid får en slik karakter at et flertall i Stortinget er motstandere av det, vil likevel dette samme flertall ikke si nei til det? Jeg for min del vil si at et slikt syn bygger på en undervurdering av det norske Storting og indirekte av den norske velger».

3E. Stortingsrepresentant *Bondevik*, parlamentarisk fører for Kristelig Folkeparti (sammesteds i umiddelbar tilknytning til *Otto Lyngs* inlegg sitert under 3D): « . . . eg kan ikkje skjønna at det er svært mange som trur at det er lett å komma ut att, når traktaten er uoppseieleg — som juristane seier i Dok.nr. 3 — . . . Korleis den situasjonen då vil verta, om det *eine* landet etter å ha omstilt seg på nær sagt alle område, vil finna på å bryta ut, har eg ikkje lyst til å oppleve».

Sitatene 3A—3E er en god illustrasjon til det alminnelige argument fra Stortingets flertall om at *nå* var det bare nødvendig å tenke på konsekvensene av selve traktaten i den form den *nå* foreligger. Sitatene nedenfor under omtalen av utenriks- og konstitusjonskomiteens flertallsinnstilling, stortingsdebatten og selve stortingsvedtaket bekrefter også helt ut at det var selve traktaten og konsekvensene av den som Stortinget valgte å konsentrere seg om.

Dette synspunktet ble også helt ut fastholdt så sent som under utenriksdebatten høsten 1962. Det fremgår av følgende utvetydige uttalelse.

3F. Utenriksminister *Lange* (Forhandlinger i Stortinget, 1/11-62 s. 360): «Det vi har besluttet å forhandle om, er medlemskap i CEE på grunnlag av Romatraktaten (uthevet av R.F.) . . . på det økonomiske, på det sosialpolitiske og på det handelspolitiske område . . . Spørsmålet om å være med på å utforme en felles politikk på områder som ligger utenfor Romatraktataen *må bli gjenstand for en egen skål* (uthevet av R.F.)».

3G. Utenriksminister *Lange* (sammesteds s. 361): «. . . de alminnelige utenrikspolitiske områder . . . I og med at vi har vedtatt Romatraktaten, har vi imidlertid ikke truffet noen beslutning om den siden av saken».

17.4. Komiteflertallets innstilling og stortingsdebatten

Flertallsinnstillingen fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite viser også at det forholder seg som jeg sier.

4A. *Komiteflertallet*, som gikk inn for søknad om fullt medlemskap, sier (Innst. S. 165, 1961-62, s. 291): «Flertallet kan ikke se at det skulle være noe til hinder for at også den norske regjering prinsipielt gir uttrykk for sin vilje til å delta i politisk samarbeid med sikte på å fremme europeisk samling, *innenfor den ramme Grunnloven trekker opp* (uthevet av R.F.)»

Det som komiteflertallet her gir regjeringen grønt lys for, er altså en prinsipputtalelse om politisk samarbeid innenfor rammen av den nye § 93, altså samarbeid på et «saklig begrenset område». Det må være ganske klart at et politisk samarbeid som *begynner å ligne* det nær sagt altomfattende samarbeid som er skissert i Bonn-erklæringen, faller helt utenfor begrepet «saklig begrenset område». Professor Johs. Andenæs finner i sin juridiske betenkning (Dokument nr. 3 1961-62, s. 16, fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite) at det er begrensningen til «*økonomisk* (uthevet av Johs. A.) politikk» som gjør det mulig å bruke den nye § 93 på Norges medlemskap i det Romatraktat-definerte fellesskapet. Den i sitat 4A ovenfor gjengitte uttalelse fra komiteflertallet gir derfor ikke noenslags blanko-fullmakt for regjeringen til å avgi en generell erklæring om at Norge er villig til å gå inn i et politisk samarbeid som *går ut over* det som følger av Romatraktaten.

At komiteflertallet ser medlemskapssøknaden og muligheten av et videre politisk samarbeid som to helt atskilte saker fremgår også av det neste avsnitt i komiteflertallets innstilling:

4B. «*Flertallet vil i denne forbindelse understreke at norske konstitusjonelle organer på vanlig måte må bli forelagt spørsmålet om Norge også* (uthevet av R.F., merk: også) skal delta i et videregående politisk samvirke *om* (uthevet av R.F., merk: om) et slikt spørsmål skulle bli aktuelt».

Det er her ikke spørsmål om de konstitusjonelle organer bare skal få seg forelagt *formene* for et videregående politisk samarbeid. De skal få seg forelagt selve saksrealiteten hvis spørsmålet skulle oppstå.

Går vi videre og tar med også de følgende deler av flertallsinnstillingen, blir saken ytterligere belyst.

4C. *Komiteflertallet* sier (sammesteds s.291) «Skulle det imidlertid bli tale om på et senere tidspunkt å *utvide de traktatmessige for-*

pliktelser (uthevet av R.F., altså: gå videre enn Romatraktaten), kan det oppstå konstitusjonelle problemer, og saken må forelegges Stortinget til *avgjørelse* (uthevet av R.F., merk: avgjørelse)».

Fremdeles er det altså ikke spørsmål om *formene*, men om selve saksrealiteten hvis det blir tale om å gå lenger enn Romatraktaten.

Dette at selve tilslutningen til Romatraktaten og muligheten av et videregående politisk samarbeid skulle sees som to atskilte saker og at det nå bare gjaldt den *første* av de to sakene, ble også sterkt fremhevet i stortingsdebaten.

4D. *Røiseland*, en av komiteflertallets saksordførere, sier (Forhandlinger i Stortinget 25/4-1962, s. 2721): «Som sagt, eg meiner det er ganske klart at juridisk og konstitusjonelt bind vi oss berre til artiklane i Romatraktaten, og dei handlar om den økonomiske politikken».

4E. *John Lyng*, høyres parlamentariske fører (Forhandlinger i Stortinget 26/4-1962, s. 2809): «Men det som er poenget for oss, er at det vi nå eventuelt skal forhandle om, er en økonomisk samarbeidsavtale. Og blir det spørsmål om å gå lenger, vil det måtte forutsette nye skritt fra det norske Storting (uthevet av R.F.)».

Stort tydeligere kan det ikke sies. Selv om det bare «blir spørsmål» om å gå lenger, må det tas «nye skritt» fra Stortinget.

17.5. Stortingsvedtaket.

Det endelige vedtaket som ble gjort av Stortinget — det avgjørende punkt III — utkrystaliserer og fastslår på nytt at saken bare gjelder det økonomiske.

5A. *Stortingsvedtaket*, pkt. III (Forhandlinger i Stortinget 28/4-62, s. 3010) lyder: «Stortinget mener at under de foreliggende omstendigheter må det antas at det beste utgangspunkt for vårt land vil være å søke forhandlinger om de særvilkår Norge kan opnå på grunnlag av *fullt* medlemskap (Romatraktatens Art. 237) i samsvar med det som er uttalt i St.meld. nr. 15 for 1961-62 med tillegg, i St. meld. nr. 67 for 1961-62 samt i denne innstilling.»

Stortingsmelding nr. 15, for 1961-62, tilråding fra Utenriksdepartementet av 13/11-1961 (med de senere tilleggene I, II, III, IV) som Stortingsvedtaket refererer til, innholder bare en drøftelse av de økonomisk-politiske konsekvenser av en tilslutning til selve Romatraktaten. I Stortingsmelding nr. 67 omtales det videregående politiske samarbeid men bare i den rent refererende og konstaterende form at det økonomiske samarbeid i henhold til Romatraktaten kan skape forutsetninger for et nærmere samarbeid på det politiske område.

5B. *Stortingsmelding nr. 67*, for 1961-62, til tilråding fra Utenriksdepartementet av 2/3-62, sier nemlig (s.12): «Et så omfattende og forpliktende økonomisk samarbeid som Romatraktaten tar sikte

på, kan (uthevet av R.F.) også i seg selv skape *forutsetninger* for (uthevet av R.F.) et nærmere samarbeid på det politiske område.

Denne uttalelsen er rent refererende og inneholder ingen *innbydelse til Stortinget* om at det skal godta et politisk samarbeid som går ut over Romatraktaten.

Selve stortingsvedtaket inneholder da heller ikke noensomhelst anfyndning om at Stortinget har godtatt noe som går ut over Romatraktaten. Tvertimot konsentrerer stortingsvedtaket seg bare om de *særvilkår* som kan oppnås *på grunnlag av* Romatraktaten.

17.6. Bomben i Bryssel

Da utenriksministeren på Norges vegne åpnet forhandlingene i Bryssel 12/11-1962 sa han ikke et eneste ord om det som stortingsvedtaket iflg. sitat 5A. ovenfor gikk ut på, nemlig særvilkår som kan oppnås *innenfor* Romatraktaten. Han snakket bare om det politiske som *går ut over* Romatraktaten. Og om dette erklærte han uten noensomhelst forbehold (ikke en gang det fundamentale forbeholdt som ligger i Grunnlovens § 93) at Norge *er villig til å være* med på det også. Han tømte altså den skål som Stortinget ikke hadde gitt ham bemyndigelse til å tømme og som han selv iflg. sitatene 3F og 3G ovenfor hadde sagt at det *ikke* var tale om å tømme nå.

Det er ikke noe rart at Bryssel-kommisjonens kabinetsjef Alfred Moser var et eneste stort spørsmålstegn da vår utenriksminister hadde avgitt sin erklæring. Bryssel-kommisjonens folk følger naturligvis nøye med i det som foregår i Norge angående Fellesmarkedet, og de har selvfølgelig ikke kunnet forstå hvilket *grunnlag* vår utenriksminister bygget på da han kom med sin sensasjonelle erklæring.

Selvom man kan komme ganske langt ved å åle seg frem med glatte formuleringer, så er det en grense. Denne grensen er nå kraftig overskredet. I all anstendighets navn må vi nå begynne å bruke klar logisk tenkning og redelighet.

17.7. Hugh Gaitskell — en statsmann

Den som har lest Hugh Gaitskell's tale på det britiske arbeiderpartis landsmøte 3/10-1962 vil vite hvorledes en *statsmann* kan behandle Fellesmarkeds-spørsmålet. (Fullstendig tekst kan fås fra Labour Party, Transport House, Smith Square, London SW.1.) Også Gaitskell har i og for seg stor sympati for et vesteuropeisk samarbeid, men han har samtidig tankens klarhet og en fullkommen redelighet. Og han forstår og respekterer hvorledes *det engelske folk* tenker. Derfor holder han usvikelig fast ved de betingelser som må være oppfylt for at det kan bli tale om at Storbritannia aksepterer medlemskap. Tenk om også *vårt* arbeiderparti hadde vært ledet av statsmenn, istedenfor av åleglatte taktikere.

8. Allerede forhandlinger om fullt medlemskap vil binde et lite land til et farlig økonomisk eventyr.

Det har ofte vært hevdet av medlemskapstilhengerne at det kan da ikke skade i alle fall å ta opp *forhandlinger* om fullt medlemskap. Det skal jo bare være for å «klarlegge betingelsene», så kan vi bestemme oss etterpå, når vi har fått vite betingelsene. I Norge har dette være et meget brukt argument.

Selvom Norge nå har vedtatt å ta opp forhandlinger om fullt medlemskap er det av interesse å se litt på dette argumentet.

Argumentet er en forfalskning av problemstillingen. Det er et av de mange taktiske knep som har vært brukt for å lure det norske folk med på søknad om fullt medlemskap.

Det er en forfalskning for det første fordi alt det *vesentlige* vi trenger å vite kan leses i Roma-traktaten og i de mange offisielle erklæringer og i uttalelsene fra ledende personer i Fellesmarkedet. Og for det annet fordi allerede det å ta opp forhandlinger om fullt medlemskap vil *binde landet* i avgjørende henseender.

Her skal jeg bare nevne litt om hvorledes bindingene gjennom forhandlinger ytrer seg i landets økonomi. Disse bindingene må sees i relasjon til det jeg sa i avsnittene 15 og 16 om farene ved å stille seg utenfor den økonomiske verdensekspansjon på lang sikt og om det taktiske spill om særvilkårene. Senere (i avsnittene 23 og 24) skal jeg gå inn på de enda større farene i det politiske plan.

Allerede det å ta opp forhandlinger vil straks utløse en rekke *faktiske disposisjoner* i landets næringsliv. Det vil bli foretatt investeringer og foretatt hundrevis av andre store og små produksjonsmessige disposisjoner for i tide å få landets økonomi tilpasset til Fellesmarkedet-situasjonen. Er det noen som for alvor tør hevde at landet da indrepolitisk «står fritt» når den endelige avgjørelse skal treffes? Hvilket parti vil da våge å gå inn for at disse faktiske disposisjoner skal *omgjøres*? Jfr. også endel av sitatene i avsnitt 17.

Også den utenlandske storkapital vil hurtig treffe sine disposisjoner innenfor et land som har tatt opp forhandlinger om medlemskap. Allerede nå er det store utenlandske konserner som planlegger aluminiumsverk med stor kapasitet i Norge. Og allerede nå er det utenlandske storkonserner som planlegges å utnytte vår store fisketilgang (jfr. Findus-saken), osv.

I Danmark er det, etter hva jeg har fått opplyst, utenlandske storkonserner som kjøper opp danske oste-eksportfirmaer osv. Skulle det skje at Norge og Danmark ble full-medlemmer, ville man komme til å oppleve en meget smertefull oppvåkning fra den «aluminiums-romantikken» som nå hersker i Norge og den «oste-romantikken» som nå hersker i Danmark.

Dette er bare et par eksempler. Mange andre kunne nevnes. Det

er historien om Gudbrand i Lia opp igjenn. De små land som gir seg storkonsernene i vold blir redusert til matvare,- råstoff- og energi-produserende koloniområder.

19. Tapet av sosial velferd.

Vekst i nasjonalinntekten er viktig. Men like viktig er *fordelingen* av vekstresultatet mellom landets borgere, og den *trygghet* de enkelte borgere har i retning av å være sikret beskjeftigelse under skiftende konjunkturer i forretningslivet, og den trygghet de og deres familie har under sykdom og alderdom. Og sist men ikke minst er det viktig at de enkelte borgere — enten de har en såkalt stor eller liten plass i samfunnet — kan utføre sitt daglige arbeid under et system som skaper *trivsel* på arbeidsplassen og gir den enkelte en følelse av at han selv er med å *skape noe* og en følelse av at han har *innflytelse* på den virksomheten som han er et ledd i. Alt dette bestemmer om det økonomiske systemet ikke bare skal skape en tallmessig, statistisk vekst i nasjonalproduktet, men også skal skape sosial velferd.

Når vi ser på utviklingen gjennom det siste århundret, er det klart at det i de fleste industrialiserte land er skjedd en meget stor fremgang i den sosiale velferd. I dag står de nordiske land, og kanskje særlig Sverige, langt fremme på dette område. Men noen av de vesteuropeiske land er ikke langt etter, og noen av dem kanskje på *enkelte* områder på høyde med, eller ennogså litt foran, de nordiske. Og vi må alle være glad for at Den europeiske sosialpakt (av hvis 19 artikler Norge har godkjent 15) er et skritt videre på den riktige veien.

Med historisk nødvendighet kommer denne utviklingen til å måtte fortsette. Alt dette vet vi. Spørsmålet er bare hvilke tendenser i tiden det er som vil fremme og — enda viktigere — hvilke tendenser det er som vil *hemme* denne utviklingen.

Der er vi ved sakens kjerne når vi spør om hvilken virkning Fellesmarkedet vil ha på utviklingen av den sosiale velferd.

Etter hele sin struktur vil Fellesmarkedet komme til å måtte *hemme* utviklingen mot sosial velferd. Det hjelper ikke at Roma-traktaten i noen vakre formålsparagraffer snakker om sosial velferd, når traktaten forbyr de virkemidler som er nødvendige for i praksis å gjennomføre en raske utvikling på dette område. Et system som i den grad er bygget på fri markedsøkonomi og fritt slag for storkonsernene som Roma-traktaten er, må virke som en brems på utviklingen mot sosial velferd.

For å gjøre et medlemslands bedrifter — både eksportbedriftene og hjemmeindustribedriftene — konkurransedyktige i privatøkonomisk forstand, må landet under de forhold som kommer til å gjelde i fellesmarkedslandene sørge for at det jevnt over blir en

lav bedriftsbeskatning (ikke høyere enn i andre medlemsland). Følgelig vil staten (og kommunene) få mindre midler til forskjellige slags sosiale foranstaltninger. Og landet må sørge for at arbeidslønnen ikke blir for høy. Det vil «svekke konkurransevnen». Og landet må sørge for at det heller ikke blir for mye av andre fremstøt til fordel for arbeiderne.

For bare å ta et eksempel: Et fremstøt for 4 ukers ferie i Norge. De norske arbeidsgivere vil få et glimrende motargument mot en så lang ferie. De vil si at bedriftene ikke kan tåle en slik belastning i den knivskarpe konkurransen med bedriftene i andre fellesmarkedsland. Og arbeidsgiverne i disse landene vil kunne bruke nøyaktig samme slags argument. I praksis vil traktaten på denne måten bli et meget effektivt gjensidig hjelpemiddel for Fellesmarkedets arbeidsgivere til å holde arbeiderne i tømme.

Traktatens artikkel 117 inneholder bare runde talemåter om nødvendigheten av å bedre arbeidstakernes leve- og arbeidsvilkår. Men den inneholder intet konkret og gir ingen garantier til arbeidstakerne.

Traktatens sosialfond tar mest sikte på yrkesmessig omskoling og annen hjelp i overgangstida og har ingen betydning i relasjon til arbeidstakernes leve- og arbeidsforhold i sin alminnelighet.

På disse og mange andre måter vil det økonomiske klima i medlemslandene uunngåelig bli mye mindre sosialpreget. De store konserner, de store pengeinteresser vil få en enestående sjangse på bekostning av den jevne mann. Og med den jevne mann mener jeg ikke bare arbeidere og funksjonærer, men også småhåndverkere og små og middelstore næringsdrivende i nær sagt alle grener av økonomien.

Det kunne trekkes frem mange enkelte punkter i Romatraktaten som på en utvetydig måte gjør dette klart. Her skal jeg bare nevne et enkelt eksempel.

Artikkel 39. 1a stiller opp som målsetting å bedre produksjonsteknikken i landbruket og fremme en rasjonell landbruksproduksjon og sørge for en optimal anvendelse av produksjonsfaktorene i landbruket, særlig arbeidskraften. Og det følgende punkt 39. 1b sier videre om målsettingen: På denne måte (ainsi) å sikre en rettferdig levestandard for landbruksbefolkningen, særlig gjennom en økning av de personlige inntekter for dem som er sysselsatt i landbruket (uthevingen gjort av meg).

Her er altså bare sagt at det er gjennom den forbedring av landbrukets tekniske konkurransedyktighet slik som beskrevet i 39. 1a at landbruksbefolkningens kår skal kunne bedres. Det å bedre landbruksbefolkningens kår er altså ikke satt opp som selvstendig mål, sideordnet med målsettingen i 39. 1a. Hadde det vært gjort,

ville det blitt tale om å bruke også andre viktige virkemidler enn dem som er nevnt i 39. 1a.

I det norske Utenriksdepartementets oversettelse av Roma-traktaten er de helt avgjørende ordene «på denne måte» i artikkel 39. 1b simpelthen *utelatt*, slik at meningen blir helt forandret. Denne meningsforandringen går i samme retning som den unøyaktige oversettelsen av artikkel 3f (jfr. avsnitt 5 ovenfor). Det er naturligvis en mulighet for at feilene begge skyldes en lapsus, og at de begge steder tilfeldigvis er gått i samme retning. Men det er mange andre ting i samme retning som umulig kan være en tilfeldighet. Jfr. f. eks. avsnitt 17.

20. Tapet av demokratiske verdier.

Det er ikke noe sted hvor demokratiet har så gode vekstbetingelser som i små, kulturelt høytstående land. Derfor har de små land ikke utspilt sin rolle. De er tvert imot blitt mer og mer *nødvendige* som fredete områder hvor demokratiet kan ha betingelser for å overleve i den økonomisk, politisk og militært jernharde verden i dag. Jo mere verden blir «integreert» økonomisk, politisk og militært i store maktblokker, desto farligere for demokratiet.

Gjennom det kommunale selvstyre i Norge og i andre nordiske land, og gjennom dette kommunale selvstyres overbygging i små nasjonalstater, og gjennom våre høyt utviklede faglige og politiske organisasjoner har det enkelte individ hatt en mulighet for demokratisk utfoldelse og *medbestemmelse* som individet vil miste, hvis et eller flere av de nordiske land blir fullt medlem i en stor union med den byråkratiske struktur, de økonomiske regler og det storpolitiske siktemål som er fastlagt i Roma-traktaten.

Det er innenfor familien, innenfor kretsen av våre nærmeste og blandt våre *sambygginger* at vår indre verdi som menneske kommer til full utfoldelse. Det er *her* det er grobund for det virkelige demokrati. Jo større *avstand* det blir, geografisk og organisasjonsmessig, mellom individet og det sentrum der avgjørelsen treffes, desto mer *ødelegges demokratiets livsbetingelser*.

I juli 1962 på en foredragsturne i Island mot Fellesmarkedet opplevet min kone og jeg en demonstrasjon av *levende demokrati* som vi aldri kommer til å glemme. Nordøst for byen Akureyri ble det holdt et møte i jordbruksorganisasjonen for denne del av Island¹. Møtet varte 4 timer. På dagsordenen stod et foredrag av meg, og deretter et bredt anlagt ordskifte om fellesmarkedssaken. Mange av bøndene hadde reist lange strekninger for å komme til møtet, noen

¹) Beskrevet i «Britain should stay out», referat av Forward Britain Movement konferansen i London 16.—19. juli 1962, s. 134.

av dem så langt som 50—70 km. Med store ofre hadde de reist fra gårdene sine *midt i høyonna*. Alle møtedeltakerne deltok intens i forhandlingene og mange av dem hadde lange innlegg som var forberedt på forhånd. Resultatet ble, man kunne nesten si naturligvis, en enstemmig resolusjon mot at Island skulle slutte seg til Fellesmarkedet.

Også på det *kulturelle* område er det de små enhetene som skaper vekstbetingelser. Professor *Edvard Beyer*, ved universitetet i Oslo, sier (Orientering 12. desember 1962): «Det er en misforståelse å tro at store sammenslutninger er til gagn for den kulturelle vekst. De rikeste blomstringer i europeisk kulturhistorie har funnet sted innenfor ganske små enheter — de greske byene, de italienske småstatene, Island, rénæssansetidens London, Goethe-tidens Weimar osv. Kulturlivet i de tyske småstatene var mye rikere enn det senere ble i «das Reich»: Små enheter stimulerer den enkelte og gir grunnlag for variert kulturell aktivitet, mens de store enheter har en tendens til å *passivisere* (uthevet av R. F.) den almene interesse og hemme den individuelle skapertrang.»

Selv sagt er det av rent praktiske grunner noen spørsmål — særlig av økonomisk art — som må avgjøres på et høyere plan. Norges handelsavtaler med et fremmed land kan ikke avgjøres av Nannestad herredsstyre. Men det er livsviktig for demokratiet at så *meget som mulig* av disse økonomiske avgjørelsene blir truffet ved en *avtale* mellom de selvstendige mindre enheter.

Det samme gjelder for økonomisk samarbeid landene imellom. Handelsavtaler av de kjente typer eller enda bedre *multilaterale* handelsavtaler¹ er veien å gå.

En av de største forvanskningene i fellesmarkedsaktivitetenes propaganda er argumentet om at vi ikke kan «isolere oss» men «må se ut over landegrensene». Nettopp den *trygghet og fasthet* som det gir å ha en solid forankring i hjemmet, i bygden og i fedrelandet er en betingelse for at man med full kraft kan gjøre sin innsats på det internasjonale plan. Den som skal kunne gjøre en internasjonal innsats må skaffe seg kraft ved å ha rot på et bestemt sted. Nansen var med hele sin sjel en *nordmann*, men samtidig var han en av de mest konstruktive arbeidere på det internasjonale plan som vårt land har fostret.

På det store fellesmarkedsrådet i Statsøkonomisk Forening i Oslo 26. november 1962 gikk den engelske sosialøkonom, professor Sir *Roy Harrod*, sjefdirektør *Gunnar Jahn* og jeg sterkt og utførlig inn på disse demokratiske sider av problemet.

¹) Jfr. mitt foredrag på Forward Britain Movement konferansen i juli 1962, s. 102—107, og Cambridge økonomens Mrs. Joan Robinson's kommentar sammesteds.

I den byråkratiske oppbygging i Fellesmarkedet vil vekstbetingelsene for det samme demokrati gå tapt. De avgjørende organer i Fellesmarkedet er *ikke folkevalgte*. Den parlamentariske forsamling har i alle vanlige saker bare rådgivende myndighet. Det eneste tilfelle da Den parlamentariske forsamling selv kan gripe avgjørende inn er en *krisesituasjon*. Da kan forsamlingen med to tredjedels flertall tvinge Kommisjonen til å gå av (artikkel 144). I så fall er det den *samlete* Kommisjon som må gå. I det daglige arbeid innenfor Fellesmarkedet er *all makt* samlet hos kommisjonen som består av *ansatte* funksjonærer, og hos Rådet som består av *regjeringsmedlemmer* fra medlemslandene.

21. Tapet av høyere livsverdier.

Blant mennesker jeg kjenner har det ofte vært slik at jeg uten direkte å ha fått vite deres standpunkt til det vesteuropeiske Fellesmarkedet, faktisk har kunnet si hvorledes de stiller seg. Mitt alminnelige kjennskap til dem har vært nok.

Det må være noe fundamentalt i selve synet på tilværelsen som virker medbestemmende på ens standpunkt nettopp til et fellesmarked av den type og med den målsetting som er definert i Roma-traktaten.

På en måte henger det sammen med en *materialistisk* innstilling. Men dette er ikke helt dekkende. Det er spørsmål om en bestemt *form* for materialisme. En form som har utviklet seg særlig tydelig i de høyt industrialiserte land i Vesten og som formodentlig dypest sett ligger bak spenningen mellom Vesten og Østen.

For å forklare hvilke høyere livsverdier jeg mener vil bli undertrykket innenfor det systemet som skal råde i det vesteuropeiske Fellesmarkedet, må jeg foreta en sammenlikning med den orientalske filosofi. Det sier seg selv at denne sammenlikningen må bli et uttrykk for min rent personlige vurdering av hva som er «livsverdier».

Det endelige mål for alt fremskritt er noe annet og mer enn økt levestandard. Det er av kulturell, åndelig og moralsk art. Det er praktisering av den livskunst å hjelpe andre.

Denne grunnleggende visdom er en arv fra Orientens og Midt-Østens gamle tenkere og vismenn. Den er overlevert oss gjennom århundrers og årtuseners løp i mange forskjellige former, men alltid med hovedvekt på selvfordypelse, stillhet, godhet og plikt fremfor materielle behov.

Når handling er nødvendig og uunngåelig, må den ikke bygge på lyst til materiell vinning og makt over andre, men må springe ut av godhet og pliktfølelse. Mahatma Gandhi har sammenfattet disse edle egenskaper i sitt berømte ord: «Endeløs motstand mot

det onde og samtidig endeløs kjærlighet til den som gjør det onde».

Men mer verd enn selv den edleste handling, er den indre fordypelse og avklaring, sianets harmoni. Bare ved en slik åndelig trening kan man fri seg fra denne verdens materielle blendverk, dens lyst og dens lidelse.

Det er verd å legge merke til at denne evige visdom i dag fremdeles er levende bevart i de materielt underutviklede, men kulturelt, kunstnerisk og åndelig høytstående land i Orienten og Midt-Østen, mens den er praktisk talt fullstendig glemt i de overkompliserte industrialiserte Vestens land. Den er glemt i den grad at når man øyner en blek avglans av denne visdom, virker det som en sensasjonell «oppdagelse» av noe nytt. Det er for eksempel skrevet mye i den senere tid om den «oppdagelse» at det er nødvendig å finne et nytt, ledende prinsipp, et nytt mål for økonomien i de høyt kommersialiserte og utviklede land.

Det er blitt mer og mer åpenbart at den økte produksjonskapasiteten i disse landene ikke lenger tjener virkelige og verdige behov hos befolkningen. For å finne økende avsetning for forbruksvarer som kan selges med fortjeneste under en fri markedsøkonomi, er det blitt nødvendig å «fabrikere» stadig nye behov som pådyttes forbrukerne ved alskens mer eller mindre raffinert salgspress, oppmuntring til kreditt-kjøp og en samvittighetsløs utnyttelse av menigmanns frykt for å vise at han ikke skulle ha råd til hva «de andre» har råd til.

Avskaffelse av slum-strøk, generell bedring av sanitær- og helsetjeneste, folkeopplysning og undervisning, spredning av kulturelle verdier, forhøyelse av pensjoner og andre sosiale trygder og hundrevis andre verdifulle oppgaver som bare kan gjennomføres ved offentlig tiltak, representerer behov som sannelig ikke trenger å fabrikeres. De er der, men oppfyllelsen av dem er kommet i annen rekke, og bare meget langsomt har de fulgt etter i det alminnelige økonomiske fremskritt. Grunnen til dette er ganske enkelt at det kommersielt ikke lønner seg å tilfredsstille disse behov. De tjener intet profitt-motiv. Under den fri markedsøkonomien gir det et høyere utbytte å bruke nasjonens produktive ressurser til å «fabrikere» og deretter tilfredsstille mer og mer sinnssvake, kommerialiserte behov.

Slik er de materielt høyt utviklede nasjoner blitt ledet mer og mer henimot den absolutte kontrast til den gamle Orientens og Midt-Østens visdom. Tilværelsen i de mest utviklede landene er blitt mer og mer hektisk, mer og mer konsentrert om hvordan man kan sikre seg de nyeste ting til fornøyelse og underholdning — og om hvordan man skal greie å betale de eldste av de forfalne regningene.

Det er ingen tilfældighet at denne utviklingen i retning av indre uro og spenning er skjedd parallelt med tilbodelsen av det støyende, det hestlige og det absurde i alle kunstformer. Og at den har foregått parallelt med en skremmende stigning av ungdoms- og voksen kriminalitet og en bølge av psykiske lidelser.

Det vesteuropeiske Fellesmarkedet må komme til å føre Vesten enda lenger i denne ulykkelige retningen fordi det så sterkt har satt pengemotiveringen og konkurransemomentet i forgrunnen.

22. Den falske internasjonalisme.

Fra filologisk og kulturhistorisk hold blir det ofte fremhevet hvilke kulturverdier vi har fått fra Vest-Europa. Dette er helt riktig. Det ble ennå også fremhevet i oppropet av 16. desember 1961 fra Aksjonen mot medlemskap i Fellesmarkedet der det heter «Med sterke bånd er vi knyttet til europeisk kultur». Men Vest-Europakulturen må ikke få oss til fullstendig å miste sansen for proporsjoner. Vi må ikke forspise oss på vesteuropa-filologi. I verden i dag er Vesteuropagubben meget farligere for den sanne internasjonalisme enn Dovregubben var.

Jeg har allerede (bl.a. i avsnitt 15) vært inne på Fellesmarkedets front mot andre land i verden. Denne fronten er av samme karakter som den gamle velkjente proteksjonismen og selvpoptattheten som har gjort så mye skade i verden. Jeg må nå gi et par eksempler til belysning av dette.

Det første eksemplet gjelder andbrukspolitikken i Fellesmarkedet. Den skal harmoniseres og landbruket innenfor Fellesmarkedet skal utvikles og rasjonaliseres. Dette vil koste penger, og for å skaffe disse pengene tar Fellesmarkedet sikte på å legge en betydelig toll på landbruksvarer som kommer fra land utenfor Fellesmarkedet. Derved slår man to fluer i et smekk. Man styrker konkurransevnen hos landbruket innenfor Fellesmarkedet samtidig som man svekker konkurransevnen hos landbruket i de landene som står utenfor.

Det er klart at denne politikken må virke som et slag mot disse andre landene. Det gjelder ikke minst landene i det britiske Commonwealth. Det er forståelig at nettopp dette har vært et vanskelig punkt i Storbritannias forhandlinger om medlemskap. Også eksporten fra Jugoslavia, Uruguay osv. blir skadelidende.

Det annet eksempel gjelder Fellesmarkedslandenes holdning overfor de 18 assosierte land som tidligere var kolonier eller mandatområder.

Disse 18 underutviklede landene hadde under koloniasosieringsforhandlingene uttrykt ønske om en viss sum i økonomisk hjelp

fra de seks Fellesmarkedslandene for de kommende 5 år. Beløpet var *meget beskjedent*. Men nei, Fellesmarkedslandene lot de 18 «frigjorte» kolonilandene få vite at de måtte nøye seg med meget mindre. Det ble lange diskusjoner. Det laveste forslaget var Nederlands, det lå på 136 millioner dollars pr. år over de neste 5 år. Jeg anslo i april¹ at beløpet ville komme til å ligge på omtrent 200 millioner dollars pr. år. I juni ble beløpet «foreløpig» fastsatt. Det ble bare ca. 160 millioner dollars pr. år over de første 5 år. Dette utgjør 0,98 promille av de seks Fellesmarkeds-landenes brutto nasjonalprodukt (etter statistikken for 1959).

Til sammenlikning kan anføres at Norges hjelp til utviklingslandene over statsbudsjettet 1962 utgjorde 1.12 promille av Norges bruttonasjonalprodukt (i det samme år, 1959) og over statsbudsjettet 1963 1,60 promille². FN's målsetting — som sikkert Norge vil støtte som et endelig mål — er 10 promille.

Når vi snakker om «hjelp» til utviklingslandene må vi bare tenke på gaver (f.eks. over statsbudsjetter — som i Norge — eller over budsjettene for spesielle hjelpeorganisasjoner) og på lån på ekstra gunstige betingelser o.likn. Investeringer som private firmaer gjør i utviklingslandene for at disse firmaene selv kan tjene penger, har ingenting å gjøre med «hjelp». Slikt er bare en videreføring av den gamle kolonialisme-fremgangsmåten med å utnytte naturherligheter og arbeidskraft i utviklingslandene.

Utenom de beløpene som Fellesmarkedet som sådant vil yte til de assosierte utviklingsland, har noen av de 6 landene ytt hjelp på bilateral basis eller på annen måte. Særlig har Frankrike ytt hjelp til sine kolonier. Statistikken foreligger ikke i en slik form at alle beløp kan bli fordelt nøyaktig på de forskjellige konti. Og heller ikke er begrepet «hjelp» avgrenset på en tilfredsstillende måte. Dette er imidlertid uvesentlig i denne forbindelse. En detaljert spesifisering av postene vil ikke på noen vesentlig måte kunne endre det bilde av Fellesmarkedets form for «internasjonalisme» som tallene ovenfor gir.

Når det gjelder utviklingslandene i sin alminnelighet har Fellesmarkedet ikke bidratt noe i den henseende som betyr langt mer økonomisk for utviklingslandene enn de direkte hjelpebeløp, nemlig stabiliseringen av råstoffprisene på et for utviklingslandene fordelaktig nivå og en tollfri eller nesten tollfri import til de rike

¹) Redaksjonell kommentar i Le Monde, Paris, 11. april 1962.

²) Den siste promillen er beregnet i forhold til bruttonasjonalproduktet i 1960. For å få mest mulig korrekt jmføring med de andre promillene må bruttonasjonalproduktet rykkes frem i tid like meget som bevilgningsbeløpet (1 år). Hadde vi satt 1963 bevilgningen i forhold til bruttonasjonalproduktet i 1959 ville promillen blitt 1,69.

landene av råstoffer og industrielt bearbejdet varer fra utviklingslandene.

Fellesmarkedet er og blir en *trangsynt vesteuropeisme*. Det er FN og de nordiske land — slik vi har hatt dem hittil — som representerer den sanne internasjonisme. Jfr. også avsnitt 15.

For å kamuflere Fellesmarkedets isolasjonistiske karakter er det noen som sier at det å realisere en altomfattende internasjonisme er i dag en altfor stor oppgave. Vi må gå *skrittvis* frem og Fellesmarkedet er et skritt på veien.

Av alle sneversynte resonnementer om Fellesmarkedet er dette et av de snevreste. Alt avhenger jo av hva slags skritt man tar. La meg bruke et bilde. Vi vil gjerne opp på et høyt fjell som vi ser i det fjerne. For å komme til en topp må vi åpenbart gå oppover. Derfor må det vel være en god ting å begynne med å gå oppover på noe som vi kan se like i nærheten, f.eks. oppover på den lille åsryggen vi har like ved. Det fører jo iallfall oppover! Og så viser det seg at nettopp *denne* åsryggen er skilt ved en avgrunn fra den store toppen.

For å nå til den store toppen er første betingelse at vi *kravler ned igjen* fra den lille åsryggen.

Selvfølgelig må vi gå skrittvis frem for å nå den sanne internasjonisme. Men skrittene må være *klokt valgt* og ut fra en virkelig forståelse av de *store trekk* i terrenget. Fellesmarkedet er skilt ved en avgrunn fra den store toppen, jfr. avsnitt 24.

De som lever i den trangsynte vest-europeisme bør ta for seg en globus og se hvor *liten* den er den halvøya som stikker ut mot vest på det euroasiatiske kontinent. Men, er det kanskje noen av vest-europeerne som vil si, selvom vi ikke er betydningsfulle i kvadratkilometer, så er vi det i *kultur*. Mon det? Er det ikke ofte slik at følelsen av egen betydelighet mest er begrunnet i *manglende kjennskap* til alt det store utenom? Når vi tenker på Orientens og Midt-Østens tusenårige kulturer og på det vi etterhvert begynner å lære f.eks. om Afrikas og Polynesiaskulturer, er det vel sannsynlig at det etterhvert kommer til å gå opp for oss at følelsen av Vest-Europa som et slags sentrum for verdenskulturen, bare er en før-copernikansk tenkemåte¹.

1) Med Copernicus f. 1473 begynte det moderne verdensbillede å danne seg. Siden Ptolemaios (annet århundre etter Kristus) forestillet man seg jorden som *verdens sentrum* omkring hvilket himmellegemene sol, måne og stjerner beveget seg. Copernicus påviste at jorden og de andre planetene beveget seg rundt sola. Kepler f. 1571 påviste *hvorledes* de gjorde det (nemlig i ellipser, Keplers første lov) og Newton f. 1642 påviste *hvorfor* de gjorde det (gravitasjonsloven). Først i 1822 ga den katolske kirke alminnelig tillatelse til å trykke bøker som hevdet at jorda beveger seg rundt sola.

En av de groveste forvanskninger som har vært brukt av medlemskaps-tilhengerne er at vi som er medlemskaps-motstandere, vil «isolere oss». Det er jo nettopp for å *avverge* en isolasjon at vi ikke kan gå med på medlemskap i det Fellesmarkedet som har fått sin struktur fastlagt i Roma-traktaten. Selvom vi bortser fra slike fullkomment tåpelige bemerkninger som f.eks. at vi «ikke kan stå på Nordpolen og blåse i lur», blir det tilbake noen argumenter om at vi vil «isolere oss», som er av en slik art at vi må imøtegå dem.

Det er *ikke* riktig at vi er motstandere av å slutte oss til internasjonale organisasjoner og eventuelt avgi suverenitet til fordel for slike organisasjoner. Vi gjør det gjerne hvis disse organisasjonene har et *verdlig formål*. Det vil først og fremst si at de kan bidra til å sikre verdensfreden. Men dernest også at de virkelig kan skape de *virkemidler* som er nødvendig for å sikre rask økonomisk vekst *på lang sikt* og sosial rettferdighet *der det trengs mest* og uten at det går ut over den økonomiske vekst og den sosiale rettferdighet i *andre* land. Fellesmarkedet gjør ingen av delene.

Hvis mine venner og jeg fikk anledning til å lage en helt ny Roma-traktat med en dertil høvelig organisasjon, tror jeg at jeg kan forsikre at det neppe ville være noen av de nåværende medlemskaps-motstandere som ville motsette seg at Norge avga suverenitet til fordel for *denne* organisasjonen.

23. Det tyske hegemoni.

Vi må alle være dypt takknemlig for at det nå — bl.a. gjennom Romatraktaten — ser ut til å bli slutt på de stadig tilbakevendende kriger mellom Tyskland og Frankrike.

Men i gleden over dette må vi ikke i den grad miste sansen for proporsjoner av vi sier — som enkelte ledende personligheter i Det norske Arbeiderparti — at de små nordiske land må kastes inn som full-medlemmer, så å si ofres til Molok, for at vi skal kunne ytterligere *befeste* denne forsoningen mellom Tyskland og Frankrike.

Dette er *unødvendig*¹ og bygger dessuten på en *feilvurdering* i to meget vesentlige henseender.

For det første fordi problemet om krig og fred i verden i dag *ikke* er et spørsmål om Tyskland kontra Frankrike. Verdens fredsproblem i dag er av ganske andre dimensjoner og ligger på et helt annet område. Fredsproblem i verden i dag ser ganske annerledes ut enn det gjorde ved slutten av den annen verdenskrig. Jeg

¹) Som høyesterettsadvokat Erling Wikborg treffende sier (Aftenposten 1/12-62): «Med . . . den godtagelse av Fellesskapets overnasjonale organer som Fellesmarkedet bygger på, er det ikke lenger tenkelig at det kan oppstå krigerske forviklinger medlemslandene imellom».

vil tro at de fleste forstår hva jeg mener uten nærmere forklaring. Det å stirre seg blind på forholdet mellom Tyskland og Frankrike er — for å bruke et glimrende uttrykk av dosent Vilhelm Aubert ved Oslo Universitetet — som å «planlegge for fortiden». Vi må ha fantasi og elastisitet nok til å se *fremover* og ikke *bakover*. Det som kanskje var en fornuftig praktisk politikk for 20 år siden vil ikke alltid, ja i grunnen nokså sjelden, være fornuftig og praktisk politikk i dag.

Et eksempel fra det militære område vil illustrere «planleggingen for fortiden». Det er forbausende å se hvor liten fantasi og hvor lite konstruktivt fremsyn de militære toppledere undertiden kan legge for dagen. Ofte er de så opptatt av å perfektionere denslags våpen som viste seg avgjørende i den siste krigen, at de glemmer å se fremover. Et godt eksempel er byggingen av den store Maginot-linjen i Frankrike etter den første verdenskrigen. Den første verdenskrigen var en typisk skyttergravskrig. Derfor trodde man det måtte være effektivt å forberede seg på den neste krig ved å bygge den store Maginot-linjen i Frankrike. Men den neste krigen, altså den annen verdenskrig, viste seg — man kunne nesten si selvfølgelig — å bli noe helt annet. Nå ble det de raskt bevegelige panseravdelinger som ble avgjørende. Ved dem kunne tyskerne ganske enkelt *omgå* Maginot-linjen. Planleggingen for fortiden førte derfor ikke frem. Slik er det også med verdens *fredsproblem*. Det er noe helt annet i dag enn det var ved slutten av den annen verdenskrig.

For det annet bygger argumentet om at de små nordiske landene må trekkes inn i Fellesmarkedet for å sikre freden mellom Tyskland og Frankrike på en fullstendig feilvurdering av den tyske tankegangen.

Denne tankegangen er det noen som lenge har forstått. Og den er i den senere tid blitt demonstrert på en svært tydelig måte f.eks. av lederen for Adenauers gruppe, de kristelige demokrater i den vest-tyske forbundsdagen, Heinrich von Brentano (tidligere vest-tysk utenriksminister).

von Brentano går (iflg. referat 16. mars 1962) inn for at den samme *gradvise* metode som hittil har vært brukt på det økonomiske område, også må bli brukt for å integrere Fellesskapets utenrikspolitikk, heri innbefattet en særskilt form for *felles diplomatiske utsendinger*. Von Brentanos argumentering er fullkomment logisk. Det er slik det må komme til å gå med uavvendelig nødvendighet innenfor et fellesskap som er fullstendig økonomisk integrert.

Denne tanken er en konsekvent videreføring av det man kunne kalle preusserfilosofien. Gjennom «Zollverein» fikk Preussen først gjennomført en økonomisk og deretter — med uavvendelig historisk nødvendighet — en politisk samling av Tyskland med felles uten-

rikspolitik og felles-tyske diplomatiske utsendinger. Det neste skritt var de stortyske forsøkene på å føre denne tanken videre slik at det kunne bli skapt et tysk hegemoni i verdensformat. De to første forsøkene — keiser Wilhelm's og Hitlers — viste seg å være mislykkete. I dagens situasjon måtte derfor videreføringen av den store tanken foregå på en annen måte, nemlig med det vest-europeiske Fellesskapet som instrument. Skritt for skritt — til enhver tid avpasset etter situasjonen — skal det arbeides i retning av et tysk hegemoni.

Det nåværende spillet om Bonn-Paris aksene viser at også Frankrike delvis tenker på samme måte. Ingen som kjenner den dynamiske kraft i det tyske folket kan være i tvil om at det er *dette* folket som i lengden vil seire av de to.

24. Blokkpolitikken setter verdensfreden i fare.

De som vil hevde at det jeg har sagt, er å male en viss mann på vegg, er like blåøyde som de vest-allierte politikerne var etter første verdenskrig.

De ble også ledet til *skritt for skritt* å gjøre konsesjoner inntil Tyskland sto parat til å slå til på nytt. Og de som hevder at lille Norge og de andre små nordiske land, vil kunne øve en modererende innflytelse på det store Vest-Tyskland ved å «stå i bås med det», kan ikke ha forstått historiens lærdom, og de kan ikke ha sans for proporsjoner. Nederland begynner nå å lære noe om små land som er bunnet av Romatraktaten.

De nordiske landene har en ganske annen betydningsfull oppgave å fylle. Ved å stå utenfor denne «båsen» får de en mulighet til å vise verden et eksempel på sant demokrati såvel økonomisk som politisk. Og de vil få en sjanse til å *motvirke* den dødelige faren som ligger i blokkpolitikken i verden i dag.

Den eneste realistiske og *ansvarlige* handlemåten for de små nordiske land, hvis de skal tenke både på sin egen fremtid og på verdens er å avslå det fulle medlemskap. Hvis de bare vil gjøre det, vil kjennsgjeringene selv etterhvert få overbevist de nordiske folkene om Fellesmarkedets virkelige natur såvel økonomisk som politisk. Det er *intet tapt* ved en slik avventende politikk. Det foreligger intet i Roma-traktaten om at de land som kommer til på et senere tidspunkt, skal oppnå dårligere betingelser enn de som er kommet til tidligere.

Pris kr. 1,-

Bestilles gjennom

Postboks 7098 H

Oslo

Postgiro 8593

Trykt i A.s All-Trykk, Oslo